

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

Sara Carević, Iva Hrestak, Anja Pećnik i Tena Roca

Tko podržava dolazak izbjeglica u Hrvatsku? Odrednice stavova i socijalne distance prema izbjeglicama te preferirani oblici akulturacije izbjeglica kod građana Zagreba

Zagreb, 2016.

Ovaj rad izrađen je na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pod vodstvom dr.sc. Ajane Löw Stanić i predan je na natječaj za dodjelu Rektorove nagrade u akademskoj godini 2015./2016.

Sadržaj

UVOD	1
<i>Teorijska objašnjenja međugrupnih stavova i socijalne distance</i>	2
<i>Prediktori stavova prema imigrantima</i>	5
<i>Preferencije različitih oblika akulturacije imigranata</i>	7
<i>Novija istraživanja u hrvatskom kontekstu</i>	9
CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA	11
METODOLOGIJA	12
<i>Sudionici</i>	12
<i>Instrumenti</i>	13
<i>Skala negativnih stavova prema imigrantima (NATIS)</i>	13
<i>Skala socijalne distance</i>	13
<i>Skala akulturacije većinskog stanovništva (HCAS)</i>	14
<i>Postupak</i>	15
REZULTATI	16
<i>Predikcija socijalne distance prema izbjeglicama</i>	19
<i>Predikcija oblika akulturacije</i>	21
RASPRAVA	26
ZAKLJUČAK	33
LITERATURA	34
PRILOZI	41
<i>Prilog 1</i>	41
<i>Prilog 2</i>	42
SAŽETAK	44
ZAHVALE	46

UVOD

U jesen 2015. godine Europu i svijet potresla je „Izbjeglička kriza“ - masovno raseljavanje ljudi s područja Bliskog istoka. Ratovi koji su zahvatili područje Sirije, Iraka i Afganistana natjerali su mnoge obitelji i pojedince da napute svoje domove i potraže sigurnost u europskim državama. Osim pogibeljne opasnosti prelaska Egejskog mora u improviziranim brodovima, spavanja na otvorenom, izloženosti prevarama i pljačkanju od strane lokalnog stanovništva i „taksi prijevoznika“ te prelaska velikog djela puta pješice, izbjeglice¹ su se morale suočiti i s političkim režimom Europske Unije. Europska komisija u rujnu 2015. g. donijela je odluku o određivanju kvota - broja migranata koje svaka zemlja članica Europske unije mora prihvatiti, s ciljem relociranja izbjeglica iz Italije i Grčke gdje ih se najviše nalazilo jer su te dvije države prve u koje izbjeglice mogu doći morskim putem. Najviše izbjeglica trebalo je otići u Njemačku, Francusku, Španjolsku i Poljsku, dok je Hrvatska trebala primiti oko tisuću izbjeglica, koje su tzv. „Balkanskom rutom“ ulazile u Europu.

Prema podacima Eurostata (2016), države članice Europske Unije 2015. godine primile su 1 256 000 zahtjeva za azilom. Najveći broj azila u 2015. godini zatražili su Sirijci, a slijede ih, s upola manjim brojem zahtjeva, Afganistanci i Iračani. Podaci Eurostata također upućuju na to da je najveći broj zahtjeva za azilom u 2015. godini primila Njemačka, s preko 476 000 zahtjeva, zatim Mađarska kao prva zemlja Europske unije na Balkanskoj ruti, te Švedska, Italija i Francuska. U prva tri mjeseca 2016. godine u Europu je ušlo još 135 700 izbjeglica, iako su granice Europske unije 10. ožujka službeno zatvorene za ilegalne imigrante.

Izbjeglička kriza svakodnevno je prisutna tema u medijima, koji u isto vrijeme izvještavaju o strašnim posljedicama rata u Siriji (Frlan Gašparović, 2016; Hina, 2016), kao i o velikom broju ljudi koji pogibaju pokušavajući stići u sigurnost Europe (Arežina, 2015; Blaško, 2015).

---

¹Termin izbjeglica označava osobu prognanu iz svoje zemlje zbog rase, vjere, političkog uvjerenja, pripadnosti određenoj socijalnoj grupi ili osobu čiji je život ugrožen zbog rata (Edwards, 2015). Ukoliko izbjeglice žele ostati u državi u kojoj trenutno borave trebaju zatražiti status azilanta ili supsidijarnu zaštitu, što podrazumijeva pravo boravka, te osiguran smještaj na teret državnog proračuna, zdravstvenu zaštitu i mogućnost traženja posla, najduže na dvije godine (MUP, 2016). Imigrant je useljenik u državu (Anić, Klaić i Domović, 1998). Isticanjem ovih razlika u terminologiji, željeli smo naglasiti da se naše istraživanje bavi problematikom izbjeglica u kontekstu „Izbjegličke krize“, dok je naziv imigrant korišten za ispitivanje hipotetske situacije u kojoj bi izbjeglice odlučile trajno ostati u Hrvatskoj, odnosno useliti i dobiti status imigranta.

Ovi izvještaji mobiliziraju solidarnost građana i želju da se izbjeglice smjesti i da im se pomogne. No, mediji također izvještavaju i o terorističkim napadima (Soichet, 2016; BBC News, 2015) i problematičnim ponašanjima nekih izbjeglica (Hina, 2015), što povećava percepciju izbjeglica kao izvora prijetnje europskoj sigurnosti. Tako su građani svakodnevno izloženi velikoj količini suprotnih informacija o ovoj iznimno relevantnoj društvenoj temi.

Hrvatska javnost podijeljena je mišljenja po pitanju primanja velikog broja ljudi drugačije nacionalnosti i vjeroispovijesti u svoju državu (Pezo-Moskaljov 2015). Mediji izvještavaju o velikodušnosti određenog broja građana i volontera (Devčić, 2015; Bradarić, 2015; Bogić, 2016). S druge strane, neki građani izražavaju nezadovoljstvo zbog mogućeg zadržavanja dijela izbjeglica u našoj zemlji (Balen, 2015), a dio njih potpisuje *Peticiju za zatvaranje u potpunosti svih hrvatskih granica za imigrante i iseljavanje iz Hrvatske* (Zdešić, 2015). To nas dovodi do pitanja što neke ljude čini otvorenima prema ideji pomaganja nepoznatim ljudima, dok druge čini sklonima derogiranju kulturalno drugačijih?

Teorijska objašnjenja međugrupnih stavova i socijalne distance

Stavovi prema drugim grupama – *međugrupni stavovi* - imaju svoju kognitivnu, afektivnu i bihevioralnu komponentu. Aronson, Wilson i Akert (2005) kognitivnu komponentu, odnosno stereotipe, definiraju kao generalizaciju o grupi ljudi, kojom se istovjetne osobine pripisuju gotovo svim članovima te grupe, neovisno o stvarnim razlikama među članovima. Isti autori afektivnu komponentu međugrupnog stava - predrasudu - definiraju kao neprijateljski ili negativan stav prema pripadnicima prepoznatljive grupe ljudi, koji se zasniva isključivo na njihovom članstvu u toj grupi. Diskriminacija, bihevioralna komponenta međugrupnog stava, čiji aspekt je i socijalna distanca, nepravedan je i nezaslužan postupak prema pojedincu ili grupi, utemeljen na njegovoj grupnoj pripadnosti (Aboud i Amato, 2001). Włodarczyk, Basabe i Bobowik (2014) u svom istraživanju jasno su pokazali da su negativni međugrupni stavovi povezani sa smanjenim prosocijalnim ponašanjem domicilnog stanovništva prema Baskima u Španjolskoj.

Jedna od suvremenih teorija koja nudi objašnjenje pojave negativnih stavova prema imigrantima je *Integrirana teorija međugrupne prijetnje* Waltera Stephana i Cookie White Stephan (2000). Prema toj teoriji, stvarna ili percipirana prijetnja vlastitoj grupi, od strane druge grupe, izazvat će negativne međugrupne stavove. Autori razlikuju četiri vrste prijetnje.

Realistična prijetnja odnosi se na prijetnju resursima grupe, kao što su teritorij, bogatstvo, prirodni resursi, ili moći i dobrobiti grupe. Simbolička prijetnja primarno uključuje percipirane grupne razlike u moralu, vrijednostima, normama i običajima grupa. Time predstavlja prijetnju svjetonazorima vlastite grupe. Međukulturalna istraživanja pokazala su snažnu povezanost između kulturalne različitosti i međugrupnog nesvidanja (Aboud i Amato, 2001). Triandis i Davis (1965) zaključili su da je različitost u vjerovanjima važnija determinanta predrasuda od rasne različitosti. Treća vrsta prijetnje je međugrupna tjeskoba, koja podrazumijeva nelagodu, uznemirenost, gađenje, a katkad i strah od druge grupe (Gaertner i Dovidio, 1986). Negativni stereotipi o vanjskoj grupi predstavljaju četvrtu vrstu prijetnje, a dovode do straha od negativnih posljedica interakcija s vanjskom grupom, što je srž prijetnje. Pretpostavka o uzročno-posljedičnoj vezi percipirane prijetnje i negativnih međugrupnih stavova potvrđena je u eksperimentalnim istraživanjima (npr. Stephan, Renfro, Esses, Stephan i Martin, 2005).

Doživljaj prijetnje druge grupe povećava anksioznost i utječe na međugrupne tenzije koje mogu kulminirati konfliktom ili diskriminacijom (Kamans, Otten i Gordijn, 2011). Dakle, teorija prijetnje ne predviđa samo nastanak predrasuda, već i nepovjerenje, strah, ljutnju, stres, pogoršanje međugrupne komunikacije i međugrupne konflikte. Zbog doživljaja prijetnje vanjske grupe može doći do promjena u evaluaciji te grupe, promjena u stereotipima i percipiranoj homogenosti vanjske grupe, emocionalnim reakcijama poput straha, ljutnje, zamjeranja i bespomoćnosti usmjerenih prema van (Stephan i Renfro, 2002). Nadalje, Prema *Teoriji pozicije grupe* (Blumer, 1958), osobe koje osjećaju prijetnju koja ugrožava moć njihove grupe bit će sklone braniti svoju poziciju te se može očekivati da će biti manje sklone usvojiti percepciju zajedničkog/nadređenog identiteta (engl. common identity representation) koji uključuje imigrante i druge manjinske grupe, što povećava vjerojatnost nastanka negativnih međugrupnih stavova i povećavanja socijalne distance prema drugoj grupi. U skladu s time u nekoliko studija utvrđeno je postojanje povezanosti percepcije prijetnje i predrasuda prema manjinskim skupinama, primjerice Marokanaca u Španjolskoj, Ruskih i Etiopljanskih židova u Izraelu (Stephan, Ybbara, Martinez, Schwartzwald i Tur-Kaspa, 1998) te prema muslimanima u Nizozemskoj (Gonzalez, Verkuyten, Weesie i Poppe, 2008). Stoga možemo pretpostaviti da će stavovi građana Hrvatske prema izbjeglicama biti pod utjecajem doživljaja prijetnje koju bi izbjeglice potencijalno mogle predstavljati.

Drugo važno teorijsko objašnjenje negativnih međugrupnih stavova i socijalne distance je *dvodimenzionalni evaluativni model sadržaja stereotipa* (Cuddy, Fiske i Glick, 2008), prema kojem se članove vanjske grupe percipira s obzirom na dvije dimenzije, kompetenciju i toplinu. Ovisno o procjeni razine kompetentnosti i topline članova vanjske grupe, kod procjenjivača se javljaju i različiti sadržaji stereotipa, kao i emocije. Tako se, primjerice, uz nisku kompetentnost i toplinu često javlja prijezir, što je tipično za skupine siromašnih ljudi i beskućnika. Dosadašnja istraživanja ovog modela pokazala su kako se tipičan imigrant najčešće doživljava kao nekompetentan i nepovjerljiv, što dalje implicira povezanost s emocijom prijezira (Lee i Fiske, 2006). Ipak, percepcije variraju ovisno o specifičnim obilježjima imigranata kao što su nacionalnost i socioekonomski status. U SAD-u se imigranti arapskog porijekla najčešće percipiraju kao umjereno kompetentni i nisko na dimenziji topline, stoga Lee i Fiske (2006) predviđaju da će imigranti s Bliskog istoka biti percipirani na jednak način, jer ih ljudi, opravdano ili ne, poistovjećuju s Arapima. Amerikanci izvještavaju o najvećoj socijalnoj distanci prema Arapima i muslimanima, u odnosu na druge manjine (Parrillo, 2003; prema Alibeli i Yaghi, 2012), a u europskim zemljama muslimanske zajednice postale su meta povećane hostilnosti (Allen i Nielsen, 2002).

Na formiranje međugrupnih stavova utječu i mediji, socijalne norme i državni zakoni. Crandal, Eshleman i O'Brien (2002) utvrdili su postojanje visoke povezanosti između javnog izražavanja predrasuda i socijalnog odobravanja izražavanja predrasuda, točnije pokazali su da ljudi prikrivaju predrasude kada su suočeni s egalitarnom normom. Utjecaj drugih ljudi koji nas navodi na konformiranje zbog potrebe da budemo prihvaćeni, naziva se *normativnim socijalnim utjecajem*, a prema Allison (1992) on rezultira javnim, ali ne nužno i privatnim prihvaćanjem vjerovanja. S druge strane, *informacijski socijalni utjecaj* uzrokuje konformiranje u nejasnim situacijama, u kojima pojedinci više vjeruju tuđoj procjeni događaja jer ju smatraju točnijom od svoje. Mediji, u neizvjesnoj situaciji uzrokovanoj migracijskim politikama, imigrante mogu prikazati kao nositelje zdravstvene prijetnje ili kao teroriste koji pod krinkom izbjeglica ulaze u Zapadni svijet. Utjecaj medija može stvoriti sliku izbjeglica kao fizičke, ekonomske i kulturalne prijetnje društvu u koje dolaze (Esses, Medianu i Lawson, 2013). Negativna izvještavanja medija o imigrantima i izbjeglicama imaju tendenciju promoviranja *dehumanizacije* tih grupa (uskraćivanje humanog tretmana vanjskoj grupi zbog

percepcije nemoralnosti). Također, *infracumanizacija*², kao oblik dehumanizacije, prema Leyens, Demoulin, Vaes, Gaunt i Paladino (2007) predviđa odbijanje muslimanskih imigranata u Europi. Prijašnja istraživanja pokazuju da dehumanizacija može dovesti do prijezira (Haslam, 2006; Esses, Veenvliet, Hotson i Mihić, 2008), iz kojeg mogu proizaći negativne posljedice za izbjeglice. Emocije prema manjinskoj grupi predviđaju stavove i socijalnu distancu snažnije od samih stereotipa (Stangor, Sullivan i Ford, 1991). Prema izvještaju Gongga (Hoffmann, 2016) u prosincu 2015. i siječnju 2016. godine zabilježen je govor mržnje prema izbjeglicama u medijima.

Stavovi prema izbjeglicama i imigrantima variraju ovisno o kulturnoj, gospodarskoj i političkoj situaciji države u kojoj se provodi istraživanje. Istraživanje provedeno u Nizozemskoj (Verkuyten, 2005) implicira da stavovi većinskog stanovništva prema imigrantima ovise o percepciji razloga migriranja, jesu li dobrovoljni imigranti ili su iz nekog razloga bili prisiljeni nedobrovoljno napustiti svoju matičnu zemlju (protjerani su).

Percepcija imigranata od strane većinskog stanovništva određena je nacionalnim porijeklom migranata, budući da svaka nacionalnost ima svoju jedinstvenu ekonomsku i socijalnu povijest u odnosu na povijest države većinskog stanovništva, primjerice Amerikanci – Arapi i Sjevernoamerikanci - Hispanoamerikanci (Lee i Fiske, 2006).

Prediktori stavova prema imigrantima

Prednja odnos prema imigrantima ovisi o različitim društvenim utjecajima i normama, među ključnim odrednicama negativnih stavova i distance prema imigrantima su različite individualne karakteristike osobe. Drugim riječima, određene grupe ljudi imat će negativnije stavove prema imigrantima. Pripadnici radničke klase, stariji i ljudi s nižim stupnjem obrazovanja izražavaju više predrasuda općenito (Maykovich, 1975; O'Rourke i Sinnott, 2006), a iste skupine ljudi sklone su izražavanju predrasudnih stavova i prema imigrantima (Markaki i Longhi, 2013).

Pedersen i Walker (1997) dobili su rezultate koji ukazuju na statistički značajno izraženije negativne stavove kod muškaraca, u odnosu na žene.

---

²Infracumanizacija predstavlja tendenciju ljudi da percipiraju pojedince iz vanjske grupe kao bića koja nemaju ljudske osobine i sekundarne emocije (Leyens i sur. 2000), što im omogućava moralno distanciranje od njih (Opatow, 1990).

Schweitzer, Perkoulidis, Krome i Ludlow (2005) u istraživanju stavova Australaca prema izbjeglicama također su dobili su rezultate koji govore u prilog tezi da muškarci imaju značajno negativnije stavove prema izbjeglicama od žena. Adorno i sur. (1950) izvještavaju da su muškarci skloniji izražavanju predrasuda jer je za njih, u odnosu na žene, vjerojatnije da će imati osobine autoritarne ličnosti. Prema teoriji autoritarne ličnosti politički i društveni stavovi su koherentni jer su izraz i funkcija osobina i strukture ličnosti (Verkuyten i Hagendoorn, 1998).

Iako je političko opredjeljenje kompleksno područje, kontinuum liberalno-konzervativno (lijevo - desno) pokazao se valjanim prediktorom mišljenja o širokom spektru tema (Jost, 2006). Ray (1973) kao neke od osnovnih odrednica konzervatizma definira protivljenje inovacijama i brzim promjenama te naglašavanje strukture u društvu. Također, istaknuta je sličnost konzervatizma s autoritarnom ličnosti kako ju definira Adorno. Ray (1973) navodi nalaze istraživanja koji potvrđuju da autoritarnost i konzervatizam spadaju u istu domenu socijalnih stavova, pri čemu je jedina razlika to što je autoritarnost nešto specifičniji pojam. Autoritarni konzervativci preferiraju stabilnost društvenog poretka zbog čega češće reaguju na prijetnju socijalnom poretku. Kako bi zadržali trenutni poredak u društvu skloni su ograničavanju sloboda (Stenner, 2005; prema Graham, 2009). Müller, Hedström, Valdez i Wennberg (2014) navode kako desna politička orijentacija i negativni stavovi prema manjinama predviđaju socijalnu distancu prema muslimanima, koji su općenito, u odnosu na kršćane, manje prihvaćeni u bilo kojoj vrsti socijalnih odnosa. Nadalje, istraživanja pokazuju da pojedinci koji preferiraju multikulturalizam imaju pozitivnije stavove prema imigrantima, od onih koji preferiraju homogenost društva. Također, postoji statistički značajna povezanost rasizma i nacionalnog ponosa sa negativnim stavovima prema imigrantima (Mayda, 2006; O'Rourke i Sinnott, 2006).

Jedan od često spominjanih korelata konzervatizma je religioznost. Prema nalazima Bagleyja i suradnika te Bagleyja i Boshiera (1973; 1972; prema Wilson i Bagley, 1973) najznačajniji prediktori konzervatizma su pohađanje crkve i doprinos crkvenim fondovima, pri čemu je izjašnjavanje članstva u crkvi jedini prediktor predrasudnog ponašanja. Allport i Ross (1967) zaključili su da religiozni ljudi pokazuju višu razinu netolerancije od nereligioznih, pri čemu je bitno naglasiti da je ekstrinzična religioznost više povezana s predrasudama od intrinzične.

Mayda (2006) je pokazala da ekonomski faktori, uz kontrolu neekonomskih, značajno doprinose stavu prema imigrantima, i to u smjeru lošijeg stava kod nižeg socioekonomskog statusa države. Time je ukazala na činjenicu da na stav ljudi prema imigrantima ne utječu samo individualne osobine ljudi. Njezini nalazi pokazuju da visokoobrazovani pojedinci u državama s visokim GDP-om imaju pozitivan stav, dok oni iz država s niskim GDP-om imaju negativan stav prema imigrantima. S druge strane, Markaki i Longhi (2013) navode da je nezaposlenost domaćeg stanovništva povezana s pozitivnijim stavovima prema imigrantima, iako s povećanjem nezaposlenosti imigrantske populacije dolazi do porasta anti-imigrantskih stavova. Zanimljiv je i nalaz da su anti-imigrantski stavovi manje izraženi u mjestima gdje su i imigranti i većinsko stanovništvo nižeg stupnja obrazovanja. Gradovi i regije u kojima se nalazi veći postotak imigranata povezan je s negativnim stavovima prema toj skupini (Markaki i Longhi, 2013).

Preferencije različitih oblika akulturacije imigranata

Prema definiciji Redfielda, Lintona i Herskovitsa (1936), akulturaciju obilježavaju promjene do kojih dolazi kad pripadnici dviju različitih kultura dođu u stalni i neposredni kontakt, a vode promjenama u kulturnim obrascima jedne ili druge grupe. S obzirom na velik broj ljudi koji u sklopu spomenutog migracijskog vala prolazi kroz Hrvatsku, opravdano bi bilo pretpostaviti kako će neki od njih tu i ostati. Posebice ako uzmemo u obzir ranije navedene kvote postavljene od strane Europske komisije, prema kojima bi Hrvatska, kao članica Europske unije, trebala prihvatiti preko 1000 migranata. Jasno je da se kultura, jezik, religija i običaji ovih migranata veoma razlikuju od istih kod Hrvata, te da bi, ukoliko dođe do njihovog useljavanja u Hrvatsku, to značilo susret različitih kultura.

Prema Bourhis i Montreuil (2013), imigracijske i integracijske politike usvojene od strane zemlje useljavanja mogu imati utjecaj na akulturacijske orijentacije imigranata i članova većinskog stanovništva. Ovisno o političkim, ekonomskim, demografskim ili vojnim događanjima na nacionalnoj i internacionalnoj razini, državne integracijske politike mogu se mijenjati, a usvajanje državnih integracijskih politika može odražavati i oblikovati akulturacijske orijentacije većinskog stanovništva, kao i njihova opća mišljenja o idealnim ili preferiranim načinima integracije manjine u većinsko društvo (Bourhis i Montreuil, 2013).

Prema *interaktivnom modelu akulturacije* (Bourhis i Montreuil, 2013), članovi većinskog stanovništva mogu odobravati sljedeće akulturacijske oblike prema imigrantima: podržavajuće koje iskazuju dobrodošlicu, a uključuju integracionizam, individualizam i transformacionizam – integracionizam, ili asimilacionizam, segregacionizam i ekskluzicionizam koje predstavljaju odbijajuće orijentacije. *Integracionizam* odobravaju članovi većinskog stanovništva koji prihvaćaju i cijene da imigranti zadrže neke aspekte svoje kulture te usvoje važne dijelove dominantne kulture. *Individualizam* preferiraju osobe koje sebe i druge definiraju kao pojedince, to jest individue, a ne članove neke grupe. *Transformacionizam-integracionizam* odobravaju članovi većinskog stanovništva koji ne samo da prihvaćaju i vrednuju kulturalne i jezične doprinose imigranata, nego su također voljni prilagoditi i promijeniti neke aspekte vlastite kulture i institucionalne prakse kako bi omogućili bolju inkorporaciju imigranata u društvo. Osobe koje preferiraju *asimilacionizam* traže od imigranata da se odreknu vlastite kulture kako bi prihvatili kulturu većinskog stanovništva. *Segregacionizam* odobravaju ljudi koji traže da se imigranti drže za sebe, kulturalno i socijalno, kako bi reducirali vjerojatnost da kultura imigranata razvodni ili utječe na kulturu većinskog stanovništva. *Ekskluzicionisti* odbijaju i kulturu imigranata i same imigrante jer ne žele da vanjske grupe kontaminiraju ili transformiraju njihovu kulturu, to jest kulturu većinskog stanovništva (Bourhis i Montreuil, 2013).

Asimilacionisti, segregacionisti i ekskluzionisti dijele negativne stavove prema imigrantima i njihovoj kulturi, odobravaju orijentaciju socijalne dominacije i uglavnom se identificiraju kao pripadnici desničarskih političkih svjetonazora. Također, imaju želju izbjeći imigrante kao kolege na poslu, susjede, prijatelje i supružnike (Bourhis i Montreuil, 2013). Individualisti, integracionisti i transformacionisti-integracionisti se osjećaju ugodno s imigrantima, žele bliske odnose, poput prijateljstva, s njima i smatraju da imigranti općenito žele dobre odnose s članovima većinskog stanovništva. Nadalje, individualisti i integracionisti se osjećaju sigurnima u kulturalnom i ekonomskom smislu te su lijeve ili centralne političke orijentacije (Bourhis i Montreuil, 2013).

Novija istraživanja u hrvatskom kontekstu

Na reprezentativnom uzorku od 1300 punoljetnih građana Hrvatske, Čačić-Kumpes, Gregurović i Kumpes (2012) ispitivali su stavove prema stranim radnicima, percipiranu sociokulturalnu prijatnju, socioekonomsku prijatnju, isključivanje stranih radnika iz društva, te preferiranu razinu socijalne distance. Ispitanici su u velikoj mjeri neskloni prema, makar samo i mogućem, uključivanju stranih radnika u hrvatsko društvo. Percipiranju sociokulturne prijatnje i isključivanju skloniji ispitanici stariji od 70 godina, muškarci, osobe s nižim stupnjem obrazovanja i lošijega socioekonomskog statusa. Strane radnike kao socioekonomsku prijatnju doživljavaju građani stariji od 70 godina i ispitanici koji žive u srednje velikim mjestima. Preferirana razina socijalne distance sa stranim radnikom je suradnik na poslu. Žene, sudionici stariji od 30 godina, s nižim stupnjem obrazovanja, lošijeg samoprocijenjenog socioekonomskog statusa i oni iz manjih mjesta pokazuju veću prosječnu distancu od ostalih ispitanika (Čačić-Kumpes, Gregurović i Kumpes, 2012). Autori zaključuju da većina ispitanika moguću integraciju imigranata u hrvatsko društvo vidi kao jednosmjernan proces u kojemu imigranti trebaju zanemariti svoju kulturnu različitost i asimilirati se s većinom.

Župarić-Iljić i Gregurović (2012) na populaciji studenata Zagrebačkog sveučilišta utvrdili su da studenti tehničkih znanosti koji se politički pozicioniraju desno, vjernici su ili religiozni, te oni koji nemaju ili imaju samo jednog prijatelja stranca percipiraju tražitelje azila kao društvenu prijatnju. Kao kulturnu prijatnju doživljavaju ih muškarci, ispitanici koji studiraju tehničke znanosti, politički se pozicioniraju desno i koji su vjernici ili religiozni. Tražitelje azila kao zdravstveno-ekonomsku prijatnju percipiraju jedino studenti tehničkih ili prirodnih znanosti (Župarić-Iljić i Gregurović, 2012). Na uzorku stanovnika Slavonije (N=866), Franc, Šakić i Kaliterna-Lipovčan (2010) dobili su rezultate koji pokazuju da mlađe osobe, one koje svoj životni standard procjenjuju višim i one koje se u sadašnjem mjestu boravka ne smatraju domaćim imaju pozitivniji opći stav prema doseljavanju.

Prema podacima MUP-a, od 16.9.2015. do 23.1.2016. godine u Hrvatsku je ušao 603771 migrant. 2015. godine međunarodnu zaštitu u Hrvatskoj zatražile su 152 osobe, većinom iz Alžira, Sirije i Nigerije, a međunarodnu zaštitu zatražila su i dvojica maloljetnika bez pratnje.

Također, 2015.godine odobreno je 30 zahtjeva za azilom te 7 zahtjeva za supsidijarnom zaštitom (MUP, 2016). Budući da je diskurs o izbjeglicama aktualan na svim razinama hrvatskog društva, od političkih sfera, preko medija do građanstva, odlučili smo istražiti stavove građana Zagreba prema izbjeglicama koje u sklopu „Izbjegličke krize“ pristižu u Europu. Zbog medijskih izvještavanja o kvotnoj raspodjeli izbjeglica u zemlje Europske unije, prema kojima bi Hrvatska trebala prihvatiti više od tisuću izbjeglica, zanimalo nas je i mišljenje građana na temu akulturacije izbjeglica u hrvatsko društvo u hipotetskoj situaciji da dobiju status imigranta. Željeli smo ustanoviti koje su karakteristike specifične za građane koji su izbjeglice spremni prihvatiti i uklopiti, odnosno izolirati i izbaciti iz društva.

Novonastala situacija „Izbjegličke krize“ imala je, te još uvijek ima, reperkusije na stanovnike Hrvatske. Koliko nam je poznato, trenutno nema dovoljno istraživanja koji se tiču ove problematike u Hrvatskoj. Iako postoji mali broj studija koje se bave stavovima Hrvata prema doseljenicima, azilantima i stranim radnicima, koliko nam je poznato, nije provedeno istraživanje koje ispituje poželjne oblike akulturacije. Iz tog razloga odlučili smo ispitati preferencije stanovnika grada Zagreba o oblicima akulturacije izbjeglica, odnosno potencijalnih imigranata u društvo.

CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja je ispitati kakvi su stavovi razina socijalne distance punoljetnih građana Zagreba prema izbjeglicama koje u sklopu trenutnog migracijskog vala s Bliskog istoka dolaze u Europu, te utvrditi koje su varijable odrednice tih stavova i distance. Također, želimo ispitati preferencije građana prema različitim oblicima akulturacije izbjeglica u hrvatsko društvo.

U skladu s postavljenim ciljevima, formulirali smo sljedeće probleme:

Problem 1. Ispitati izraženost negativnih stavova i socijalne distance punoljetnih građana Zagreba prema izbjeglicama aktualnog migracijskog vala te preferirani oblik akulturacije izbjeglica.

Problem 2. Utvrditi doprinos sociodemografskih karakteristika, važnost i prakticiranje vjere, političkog opredjeljenja i iskustva izbjeglištva u objašnjenju izraženosti negativnih stavova prema izbjeglicama kod građana Zagreba.

Problem 3. Utvrditi doprinos sociodemografskih karakteristika, važnost i prakticiranje vjere, političkog opredjeljenja, iskustva izbjeglištva i negativnih stavova u objašnjenju izraženosti socijalne distance prema izbjeglicama kod građana Zagreba.

Problem 4. Ispitati povezanost nekih karakteristika punoljetnih građana Zagreba i izraženosti negativnih stavova s preferiranom orijentacijom akulturacije izbjeglica.

METODOLOGIJA

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 262 sudionika, punoljetnih stanovnika grada Zagreba, a podatci su prikupljeni početkom 2016.godine.³ Uzorak sudionika je neprobabilistički kvotni. Kvota se odnosi na dob i spol ispitanika, a određena je prema podacima popisa stanovništva 2011. za stanovnike grada Zagreba (Državni zavod za statistiku, 2016), tako što je izračunat broj stanovnika koji pripada svakoj od kategorija te su potom izračunati i postoci koji pripadaju svakoj kvoti. Pristup sudionicima istraživanja uvjetovan je kvotama s ciljem da u uzorku bude oko 50% muškaraca i otprilike 50% osoba starijih od 50 godina. Sukladno tomu, u uzorku je zastupljen podjednak broj žena (54%) i muškaraca (46%), dobnog raspona od 18 do 86 godina, prosječne dobi 44 godine.

Kako bismo utvrdili odstupa li uzorak značajno od opće populacije stanovnika grada Zagreba, proveli smo hi-kvadrat test u kojem smo očekivane frekvencije odredili prema podacima o spolu i dobi Državnog zavoda za statistiku (2016). Testiranjem je utvrđeno da je uzorak reprezentativan za populaciju Zagreba po pitanju spola ($\chi^2(2, 261)=.016$; $p>.05$) i dobi ($\chi^2(1, 261)=.519$, $p>.05$). Većina sudionika u uzorku je do punoljetnosti živjela u velikom gradu (53%), što je također u skladu s podacima Državnog zavoda za statistiku (2016), prema kojima 49% stanovnika Zagreba nije rođeno u Zagrebu. Rezultati ispitanika za koje se tijekom ili po završetku ispunjavanja upitnika došlo do saznanja da ne žive u Zagrebu, nisu uzeti u obzir pri obradi podataka. Nadalje, većina sudionika ima završenu srednju školu (43%), zaposlena je (51%) i životni standard svoje obitelji procjenjuje prosječnim (66%). Također, 54% sudionika ne prakticira vjeru, dok ju na ljestvici važnosti od 1 do 5 četvrtina sudionika smatra izrazito važnom u životu.

Struktura uzorka ispitanika prikazana je u tablici demografskih karakteristika ispitanika (Prilog 2).

---

³Objekt stava podložan je utjecaju društveno političkih događanja, zbog čega smo usporedili rezultate na skalama stavova i socijalne distance prije i nakon zatvaranja granica RH koje je stupilo na snagu 10.3.2016.g. S obzirom da su se napadi u Parizu (BBC News, 2015), Kölnu (Hewitt, 2016) i Bruxellesu (Soichet, 2016), koji su u medijima pripisani grupama ljudi iz trenutnog migracijskog vala, događali prije i za vrijeme prikupljanja podataka (13.studenog 2015.g., 1.siječnja i 22.ožujka 2016.g.), zatvaranje granica smatrali smo prekretnicom u društveno političkoj sferi događanja. T-testom utvrđeno je da nema statistički značajne razlike u stavovima ($t(254)=-.312$; $df= 254$; $p=.76$) i socijalnoj distanci ($t(248)=-.912$; $p=.36$). Također, nisu utvrđene razlike prema sociodemografskim obilježjima, prakticiranju i važnosti vjere, političkom opredjeljenju i iskustvu izbjeglištva. Rezultati provedenih usporedbi nalaze se u Prilogu 1.

Instrumenti

Skala negativnih stavova prema imigrantima (NATIS)

U svrhu ovog istraživanja prevedena je i prilagođena Skala negativnih stavova prema imigrantima (Negative Attitude Towards Immigrants Scale) (Varela i sur., 2013). Skala je prevedena na hrvatski jezik uz standardnu proceduru dvostrukog prijevoda. Održana je i fokus grupa na prigodnom uzorku odraslih građana kojom se kontrolirala razumljivost čestica. Skala se sastoji od 12 čestica za svaku od kojih sudionici iskazuju stupanj slaganja na ljestvici Likertovog tipa (od 1 – Uopće se ne slažem do 5 – U potpunosti se slažem). Ukupan rezultat na skali formiran je kao prosjek rezultata na svim česticama. Sukladno tome, obrnuto formulirane čestice su obrnuto bodovane. Viši rezultat na skali odražava negativniji stav prema izbjeglicama. Teorijski raspon rezultata iznosi od 1 do 5. Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije izvorne skale je $\alpha=.86$, a u ovom istraživanju iznosila je $\alpha=.89$. Konfirmatornom faktorskom analizom dobiven je jedan statistički značajan faktor koji objašnjava 45,1% varijance ukupnih rezultata na Skali. Primjeri čestica iz skale su: „Izbjeglice imaju valjane razloge za napuštanje svoje države.“; „Izbjeglice u velikim grupama su opasne.“

Skala socijalne distance

Skala socijalne distance (Bogardus, 1933) ispituje stupanj bliskosti na koji je pojedinac spreman pristati s pripadnicima različitih društvenih grupa i predstavlja klasičnu mjeru otvorenih predrasuda, a ujedno i ponašajnu sastavnicu stava. U ovom istraživanju prilagođena je tako da je sadržavala sedam stupnjeva bliskosti, od većeg prema manjem (član obitelji, prijatelj, susjed, kolega na poslu, državljanin RH, posjetitelj RH, dopuštanje ulaska u RH). Čestice su kodirane tako da je ukupan rezultat na skali jednak zbroju potvrdnih odgovora, pri čemu viši rezultat upućuje na manju socijalnu distancu. Teorijski raspon skale bio je 0 do 7.

Skala akulturacije većinskog stanovništva (HCAS)

The Host Community Acculturation Scale (HCAS) (Bourhis i Montreuil, 2013) skala je koja se temelji na Interaktivnom modelu akulturacije i ispituje preferirane oblike akulturacije imigranata. Sadrži listu čestica koje reprezentiraju svaku od šest oblika akulturacije (integracionizam, individualizam, transformacionizam – integracionizam, asimilacionizam, segregacionizam, ekskluzicionizam) koje, u različitim domenama života, članovi većinskog stanovništva preferiraju u odnosu na određenu grupu imigranata. Za svaku česticu, od ispitanika se traži da iskaže stupanj slaganja na skali Likertovog tipa od 1 (uopće se ne slažem) do 7 (u potpunosti se slažem). U ovom istraživanju, korištene su HCAS skale za domenu kulture (6 čestica) i domenu zapošljavanja (6 čestica), prilagođene ispitivanju orijentacija akulturacije prema imigrantima trenutnog migracijskog vala. Skala je prevedena na hrvatski jezik uz standardnu proceduru dvostrukog prijevoda. Također, održana je fokusna grupa na prigodnom uzorku osoba različite dobi, spola i stupnja obrazovanja, kako bi se provjerila razumljivost prevedenih čestica. Primjer čestice iz domene kulture glasi „Imigranti bi se trebali odreći svoje kulture kako bi mogli prihvatiti hrvatsku kulturu“, a primjer čestice iz domene zapošljavanja je „Prilikom zapošljavanja, trebale bi biti uzete u obzir samo individualne kvalitete kandidata, neovisno o tome je li kandidat imigrant ili Hrvat“.

Unutarnja konzistencija kompozitnih rezultata u prijašnjim istraživanjima varirala je od .55 do .89 (Montreuil i Bourhis, 2001; Safdar i sur., 2008; prema Bourhis i Montreuil, 2013). U nekim slučajevima niska unutarnja konzistencija upućivala je na to da orijentacije akulturacije nisu konzistentno prihvaćene u različitim domenama (Bourghis i Montreuil, 2013). Pisana uputa koja je prethodila označavanju odgovora u skali glasila je: „Zbog velikog broja izbjeglica koje pristižu u Europu, postoji mogućnost da će Republika Hrvatska prihvatiti određen broj izbjeglica kojima bi tada, kao imigrantima, bilo odobreno useljavanje u državu. Sljedeća pitanja odnose se na Vaše stavove o imigrantima, ukoliko dođe do njihovog useljavanja u RH.“

Ukupni rezultati formirani su za svaki od šest oblika akulturacije kao zbroj rezultata na pojedinom obliku u domeni kulture i domeni zapošljavanja. S obzirom da se ova skala do sada koristila u različitim kulturama, ali ne i u Hrvatskoj, bilo je potrebno provjeriti njezinu faktorsku strukturu na ovom uzorku. Također, uzorak iz ovog istraživanja razlikuje se od ostalih uzoraka u kojima je korištena ova skala po tome što sudionici našeg istraživanja u trenutku ispunjavanja skale nisu bili u kontaktu s potencijalnim imigrantima trenutnog

migracijskog vala o kojima je riječ u istraživanju. Eksploratornom faktorskom analizom s Oblimin rotacijom ekstrahirana su dva faktora koja su objasnila 56.29 % varijance. Dobiveni faktori u skladu su s teoretskim pretpostavkama i predstavljaju prihvaćajuću i odbijajuću orijentaciju akulturacije. Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije prvog faktora, prihvaćajućeg oblika akulturacije, iznosi $\alpha=.55$, a drugog faktora, odbijajućeg oblika akulturacije iznosi $\alpha=.58$.

Osim navedenih skala, upitnik je sadržavao i sociodemografska pitanja (dob, spol, nacionalnost, veličina mjesta najduljeg stanovanja do punoljetnosti, stupanj obrazovanja, radni status, samoprocjena životnog standarda), te pitanja o prakticiranju i važnosti vjere u životu, političkom opredjeljenju („Jeste li praktični vjernik – odlazite li na bogoslužja i živite u skladu sa svojim religijskim uvjerenjima?“; „Koliko Vam je vjera važna u životu?“; „Kakvo je Vaše političko opredjeljenje?“).

Postupak

Podaci su prikupljeni individualnim anketiranjem metodom papir-olovka na sljedećim lokacijama u Zagrebu: Trg bana Josipa Jelačića, Zrinjevac, Trg kralja Tomislava, Importanne Centar, Cvjetni trg, Bundek, Trešnjavačka i Utrinska tržnica. Četiri anketarke su prilazile prolaznicima uvijek na isti način, to jest sa molbom za sudjelovanje u istraživanju. Ukoliko bi pristali na sudjelovanje, dobili bi informacije o temi istraživanja, te bi se specificiralo na koje se izbjeglice pitanja odnose. Upućeni su da, ukoliko ne razumiju tvrdnje ili način odgovaranja, pitaju anketarke za pomoć. U verbalnoj uputi je naglašeno kako se neće tražiti podatak o imenu i prezimenu, da će se podaci analizirati na grupnoj razini, te ih se uputilo na čitanje upute za rad. Ispunjavanje upitnika smatrano je pristankom na sudjelovanje u istraživanju. Popunjavanje je trajalo između 5 i 10 minuta. Postotak odbijanja kretao se oko 50% i u većini slučajeva bio je posljedica užurbanosti ili nedostatka interesa za sudjelovanje u istraživanjima općenito. Ispitanicima koji iz osobnih razloga nisu htjeli ili nisu bili u mogućnosti samostalno popunjavati upitnik, kakvih je bilo oko 20%, anketarke su čitale pitanja.

Prije početka provođenja istraživanja, anketarke su dobile standardizirane i jasne upute o provedbi, uvježbale pristup sudionicima te su dogovoreni načini postupanja u slučaju nejasnih situacija.

REZULTATI

U Tablici 1. Prikazane su vrijednosti korelacija između varijabli korištenih u istraživanju.

Tablica 1.
Interkorelacije varijabli korištenih u istraživanju te aritmetičke sredine, standardne devijacije i pouzdanosti korištenih skala.

	Negativni stavovi prema izbjeglicama	Socijalna distanca	Prihvaćajući oblici akulturacije	Odbijajući oblici akulturacije	Dob	Spol	Veličina mjesta stanovanja do punoljetnosti	Najviši završeni stupanj obrazovanja	Samoprocjena životnog standarda	Prakticiranje vjere	Važnost vjere	Političko opredjeljenje
Negativni stavovi prema izbjeglicama	-											
Socijalna distanca	-.61**	-										
Prihvaćajući oblici akulturacije	-.65**	.49**	-									
Odbijajući oblici akulturacije	.59**	-.47**	-.41**	-								
Dob	.15*	-.10	-.23**	.14*	-							
Spol	.07	-.03	-.11	.14*	-.06	-.02						
Veličina mjesta stanovanja do punoljetnosti	.09	.06	-.11	.14*	.02	-.19**	-					
Najviši završeni stupanj obrazovanja	-.15*	.09	.12	.12	-.12*	-.14*	.07	-				
Samoprocjena životnog standarda	-.09	.15*	.12	.12	-.12*	-.14*	.13*	.23**	-			
Practiciranje vjere	-.29**	.27**	.27**	.27**	-.14*	.01	-.02	.16*	.09	-		
Važnost vjere	.27**	-.27**	-.29**	.20**	.22**	-.08	-.12	-.16**	-.17**	-.61**	-	
Političko opredjeljenje	.43**	-.32**	-.36**	.28**	.12	.05	-.02	-.13	-.03	-.53**	.50**	-
M	3,05	5,9	3,96	3,18								
SD	0,817	1,43	1,05	1,07								
α	.89		.55	.58								

Napomena: r - Pearsonov koeficijent korelacije; M - aritmetička sredina; SD - standardna devijacija; α – Cronbach Alfa koeficijent unutarnje konzistencije

Na temelju deskriptivnih karakteristika Skale negativnih stavova prema izbjeglicama, može se zaključiti kako sudionici u prosjeku izražavaju umjereno negativan stav (M=3.05; SD=.817; TR=1-5). Prosječan rezultat sudionika na Skali socijalne distance (M=5.9; SD=1.43; TR=0-7) ukazuje na to da bi sudionici u prosjeku prihvatili izbjeglicu kao prijatelja. Iz ovog možemo zaključiti da postoji nizak stupanj izraženosti socijalne distance prema izbjeglicama. Gledajući rezultate na pojedinim česticama vidljivo je da dolazi do manjeg stupnja prihvaćanja s povećanjem bliskosti odnosa. Za člana obitelji izbjeglicu bi prihvatilo 48.2 % sudionika, za prijatelja 90 %, za susjeda 92.3 %, kolegu na poslu 93.8 %, a za posjetitelja 96.5 %. Jedina iznimka od toga su čestice koje upućuju na percipiranje izbjeglica

kao manjinske grupe koja bi bila prisutna duže vrijeme u državi. Rezultati na ovim česticama nešto su niži: izbjeglicu bi za državljanina Republike Hrvatske prihvatilo 79.9 % sudionika, dok bi 10 % sudionika izbjeglicama ne bi dopustilo ulazak u državu. Također sudionici iskazuju umjerenu razinu podržavanja prihvaćajućih oblika akulturacije ($M=3.96$; $SD=1.05$; $TR=1-7$), ali i odbijajućih oblika akulturacije ($M=3.18$; $SD=1.07$; $TR=1-7$), pri čemu je nešto niže podržavanje odbijajućih oblika akulturacije.

Predikcija stavova prema izbjeglicama

U svrhu odgovaranja na postavljena istraživačka pitanja provedene su četiri hijerarhijske regresijske analize. Također, proveden je uobičajeni postupak prema Baronu i Kennyju (1986) te Sobel test (Sobel, 1982) s ciljem utvrđivanja značajnosti medijacijskih efekata.

Prva hijerarhijska regresijska analiza provedena je u svrhu utvrđivanja doprinosa sociodemografskih varijabli, vjere i političkog opredjeljenja objašnjenju negativnih stavova prema izbjeglicama. Rezultati ove regresijske analize prikazani su u Tablici 2. Sukcesivno su uvedeni blokovi varijabli u 3 koraka. U prvom koraku uvedene su sociodemografske varijable (dob, spol, stupanj obrazovanja, veličina mjesta boravka do punoljetnosti i samoprocjena životnog standarda) kao kontrolne varijable. U drugom koraku uvedene su varijable prakticiranja vjere i važnosti vjere. U trećem, ujedno i zadnjem koraku uvedena je varijabla političkog opredjeljenja. U predikciji stavova prema izbjeglicama prvi korak, u kojem su uvedene sociodemografske varijable, objašnjava ukupno 5.6% varijance, ali se pokazao statistički neznačajnim. U drugom koraku varijabla prakticiranja vjere ($\beta=-.20$; $p<.05$) pokazala se kao značajan prediktor, dok varijabla važnost vjere ($\beta=.10$; $p>.05$) nije značajna. Ovaj korak objašnjava dodatnih 7.1 %. U trećem koraku uvedeno je političko opredjeljenje ($\beta=.37$; $p<.01$) koje se pokazalo kao značajan prediktor, dok je efekt prakticiranja vjere u ovom koraku prestao biti značajan ($\beta=-.07$; $p>.05$). Ovakav rezultat upućuje na postojanje potencijalnog medijacijskog efekta političkog opredjeljenja u odnosu prakticiranja vjere i stavova prema izbjeglicama koji će kasnije biti analiziran.

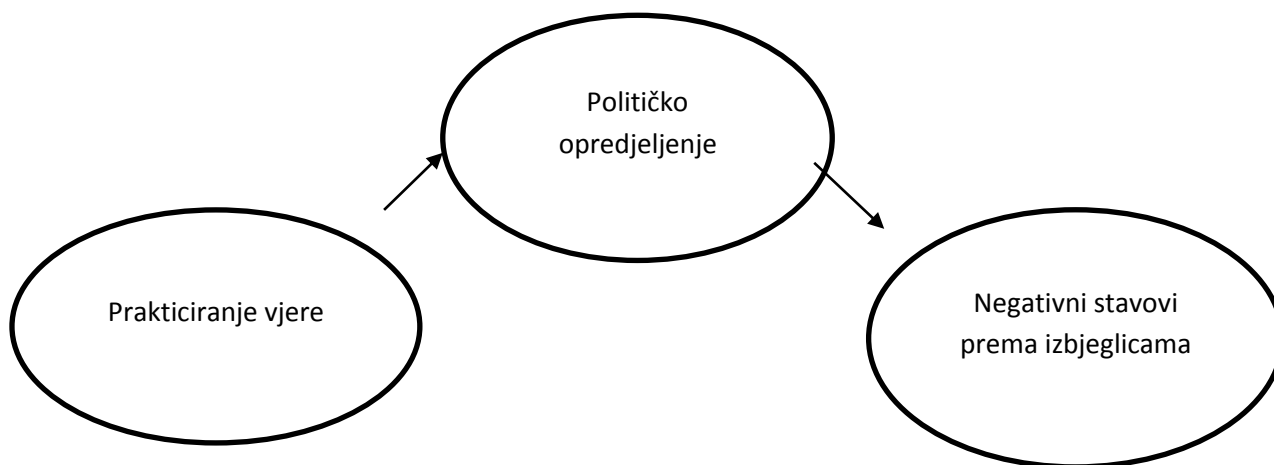
Treći korak objašnjava dodatnih 8.9 % varijance. Ovim modelom ukupno je objašnjeno 21.5% varijance stavova prema izbjeglicama.

Tablica 2.
Rezultati hijerarhijske regresijske analize za predviđanje negativnih stavova prema izbjeglicama
(N=262)

Prediktori	1. korak	2. korak	3. korak
	β	β	β
Dob	.15	.11	.10
Spol	.06	.07	.04
Veličina mjesta stanovanja do punoljetnosti	-.07	-.06	-.07
Najviši završeni stupanj obrazovanja	-.13	-.09	-.08
Procjena životnog standarda	-.03	-.01	-.03
Practiciranje vjere		-.20*	-.07
Važnost vjere		.10	.00
Političko opredjeljenje			.37**
Ukupni model			
R ²	0.056	0.127	0.215
F	1.908	3.290**	5.412**
ΔR^2	0.056	0.071	0.089
ΔF	1.908	6.424**	17.828**

Napomena: β = standardizirani regresijski koeficijent; R² = koeficijent determinacije; F = F-omjer; ΔR^2 = promjena vrijednosti koeficijenta determinacije; ΔF = promjena vrijednosti F-omjera; ** p<.01; * p<.05

Iz *Tablice 2* može se vidjeti kako varijabla prakticiranja vjere koja je značajan prediktor u drugom koraku, prestaje biti značajan nakon uvođenja varijable političkog opredjeljenja u trećem koraku. Ovi rezultati upućuju na mogući medijacijski efekt političkog opredjeljenja u odnosu prakticiranja vjere i negativnih stavova prema izbjeglicama (*Slika 1*). Potencijalni efekt političkog opredjeljenja kao medijatora ovog odnosa provjeren je medijacijskom analizom prema Baronu i Kennyju (1986) koja je pokazala kako je političko opredjeljenje potpunomedijator u odnosu navedenih varijabli. Značajnost medijacijskog efekta provjerena je Sobel testom (Sobel, 1982), čime je potvrđeno da je riječ o statistički značajnom efektu (z=-3.99; p<.01).

Slika 1. Grafički prikaz medijacijske uloge političkog opredjeljenja u odnosu između prakticiranja vjere i negativnih stavova prema izbjeglicama.

Predikcija socijalne distance prema izbjeglicama

Provedena je i druga hijerarhijska regresijska analiza s ciljem utvrđivanja doprinosa sociodemografskih varijabli, vjere i političkog opredjeljenja objašnjenju socijalne distance prema izbjeglicama. Rezultati su prikazani u *Tablici 3*. Blokovi varijabli uvedeni su sukcesivno u 4 koraka. Sociodemografske varijable (dob, spol, stupanj obrazovanja, veličina mjesta boravka do punoljetnosti i samoprocjena životnog standarda) uvedene su u prvom koraku kao kontrolne varijable. U drugom koraku uvedene su varijable prakticiranja i važnosti vjere. Nakon toga, u trećem koraku, uvedena je varijabla političkog opredjeljenja, dok je u četvrtom koraku uveden rezultat na skali stavova. Sociodemografske varijable, uvedene u prvom koraku, objašnjavaju 3.3 % varijance kriterija (socijalne distance) pri čemu taj korak nije statistički značajan. U drugom koraku uvedene su varijable prakticiranja vjere i važnosti vjere. Varijable prakticiranja vjere ($\beta=.17$; $p>.05$) i važnosti vjere ($\beta=-.14$; $p>0.05$) nisu značajni prediktori socijalne distance. Ovaj korak objašnjava dodatnih 6.9 % varijance kriterija. U trećem koraku uvedena je varijabla političkog opredjeljenja koja se pokazala kao značajan prediktor ($\beta=-.23$; $p<.05$). Ovaj korak objašnjava dodatnih 3,6 % varijance.

U zadnjem, četvrtom koraku, kao prediktor je uveden rezultat na skali negativnih stavova prema izbjeglicama. Stavovi su se pokazali kao značajan prediktor ($\beta=-.57$; $p<.01$) dok je političko opredjeljenje u ovom koraku prestalo biti značajno ($\beta=-.02$; $p>.05$).

Ovi rezultati upućuju na potencijalni medijacijski efekt negativnih stavova prema izbjeglicama u odnosu političkog opredjeljenja i socijalne distance. Ovaj korak objašnjava dodatnih 25.8 % varijance kriterija, dok je ukupnim modelom objašnjeno 39.7 % varijance socijalne distance prema izbjeglicama.

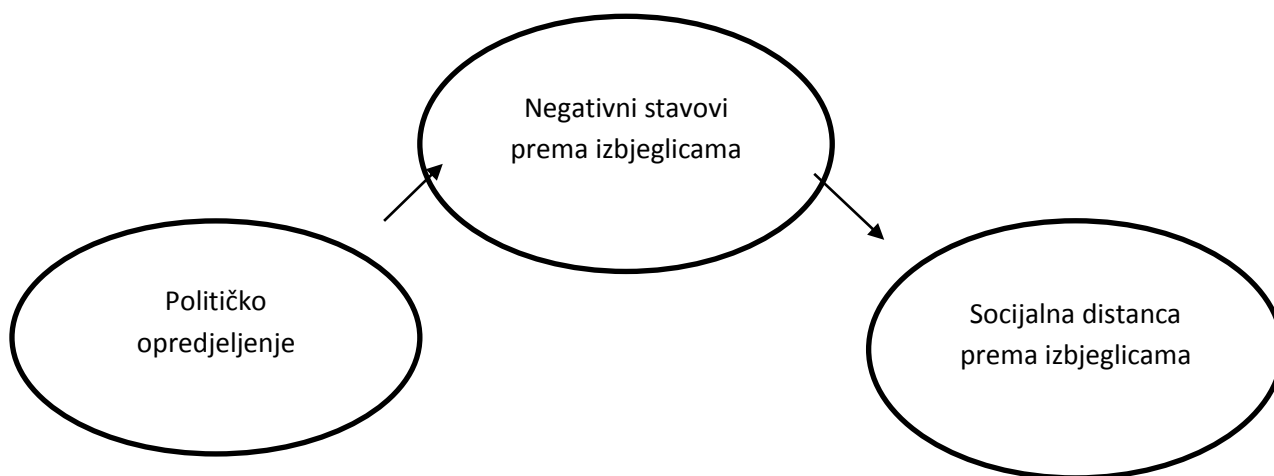
Tablica 3.
Rezultati hijerarhijske regresijske analize za predviđanje socijalne distance prema izbjeglicama (N=262)

Prediktori	1. korak	2. korak	3. korak	4. korak
	β	β	β	β
Dob	-.08	-.04	-.03	.03
Spol	-.01	-.03	-.01	.01
Veličina mjesta stanovanja do punoljetnosti	.04	.03	.03	-.01
Najviši završeni stupanj obrazovanja	.05	.01	.00	-.04
Procjena životnog standarda	.12	.10	.12	.10
Practiciranje vjere		.17	.09	.04
Važnost vjere		-.14	-.07	-.07
Političko opredjeljenje			-.23*	-.02
Negativan stav prema izbjeglicama				-.57**
Ukupni model				
R ²	0.033	0.103	0.139	0.397
F	1.094	2.564*	3.136**	11.323**
ΔR^2	0.033	0.069	0.036	0.258
ΔF	1.094	6.062**	6.515*	66.312**

Napomena: β = standardizirani regresijski koeficijent; R² = koeficijent determinacije; F = F-omjer; ΔR^2 = promjena vrijednosti koeficijenta determinacije; ΔF = promjena vrijednosti F-omjera; ** p<.01; * p<.05

Rezultati hijerarhijske analize (Tablica 3.) provedene s ciljem utvrđivanja doprinosa sociodemografskih varijabli, vjere, političkog opredjeljenja i stavova objašnjavanju socijalne distance prema izbjeglicama također upućuju na potencijalni medijacijski efekt. Političko opredjeljenje, koje je u trećem koraku značajan prediktor socijalne distance, prestaje biti značajan u četvrtom koraku, nakon uključivanja rezultata na skali negativnih stavova prema izbjeglicama. Potencijalni medijacijski efekt stavova prema izbjeglicama u odnosu političkog opredjeljenja i rezultata na skali socijalne distance (Slika 2) također je provjeren medijacijskom analizom prema Baronu i Kennyju (1986.).

Ova analiza pokazala je kako je rezultat na skali negativnih stavova potpuni medijator u ovom odnosu. Značajnost je testirana Sobel testom (Sobel, 1982.). Rezultati su pokazali da je riječ o statistički značajnom medijacijskom efektu (z=-4.93; p<.01).

Slika 2. Grafički prikaz medijacijske uloge negativnih stavova prema izbjeglicama u odnosu između političkog opredjeljenja i socijalne distance prema izbjeglicama

Predikcija oblika akulturacije

Kako bismo utvrdili doprinos sociodemografskih varijabli (dob, spol, stupanj obrazovanja, veličina mjesta boravka do punoljetnosti i samoprocjena životnog standarda), prakticiranja i važnosti vjere, političkog opredjeljenja i stavovima prema izbjeglicama objašnjenju oblika akulturacije provedene su dvije hijerarhijske analize. Kako su na skali Skali akulturacije većinskog stanovništva dobivena dva faktora, prihvaćajući i odbijajući oblik akulturacije, doprinos navedenih varijabli provjeren je zasebno za svaki faktor. Također proveden je uobičajeni postupak prema Baronu i Kennyju (1986) te Sobel test (Sobel, 1982) s ciljem utvrđivanja značajnosti potencijalnih medijacijskih efekata.

U prvoj regresijskoj analizi (*Tablica 4*) ispitan je doprinos sociodemografskih karakteristika, prakticiranja i važnosti vjere, političkog opredjeljenja i stavova prema izbjeglicama objašnjenju prihvaćajućih oblika akulturacije. Navedene varijable uvrštavane su sukcesivno u 4 bloka. Sociodemografske varijable uvedene su u prvom koraku. Nakon njih, u drugom koraku uvedene su varijable prakticiranja i važnosti vjere. U trećem koraku uvedena je varijabla političkog opredjeljenja. U zadnjem, četvrtom, koraku uvedena je varijabla negativnih stavova prema izbjeglicama. Sva četiri koraka pokazala su se statistički značajnima. Sociodemografske varijable uvedene u prvom koraku objašnjavaju 9.4 % varijance kriterija, pri čemu je dob jedini značajan prediktor ($\beta = -.29$; $p < .01$).

Varijable prakticanja vjere ($\beta=.15$; $p>.05$) i važnosti vjere ($\beta=-.14$; $p>.05$), uvedene u drugom koraku nisu se pokazale statistički značajnima, dok dob ($\beta=-.180$; $p<.05$) u tom koraku i dalje ostaje značajan prediktor. Ovaj korak objašnjava dodatnih 6.3 % varijance. U trećem koraku dob ($\beta=-.18$; $p<.05$) je i dalje značajan prediktor, a uz nju postaje značajno i političko opredjeljenje ($\beta=-.26$; $p<.01$), uvedeno u tom koraku. Tim korakom objašnjeno je dodatnih 4.4 % varijance. U zadnjem koraku uvedena je varijabla negativnih stavova prema izbjeglicama ($\beta=-.57$; $p<.01$) koja je jedini značajan prediktor u tom koraku. Nakon uvođenja varijable negativnih stavova prema izbjeglicama dob ($\beta=-.12$; $p>.05$) i političko opredjeljenje ($\beta=-.05$; $p>.05$) prestaju biti značajni prediktori. Zadnji korak objašnjava dodatnih 25.7 % varijance. Ovom regresijskom analizom objašnjeno je ukupno 45.9 % varijance prihvaćajućih oblika akulturacije.

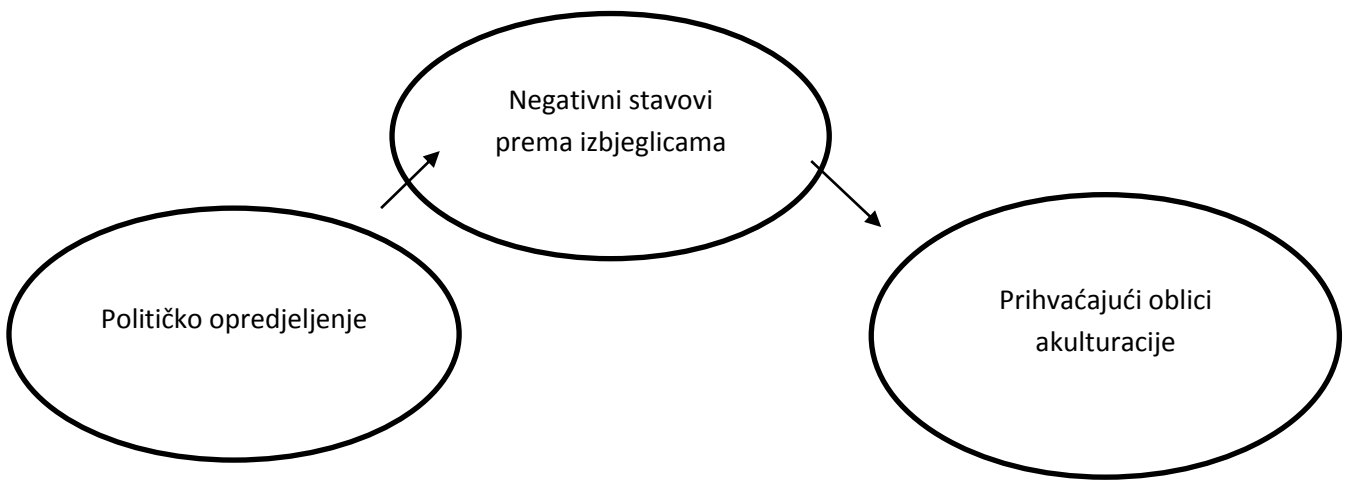
Tablica 4.
Rezultati hijerarhijske regresijske analize za predviđanje prihvaćajućih oblika akulturacije (N=262)

Prediktori	1. korak	2. korak	3. korak	4. korak
	β	β	β	β
Dob	-.23**	-.18*	-.18*	-.12
Spol	-.10	-.12	-.10	-.07
Veličina mjesta stanovanja do punoljetnosti	.11	.10	.10	.07
Najviši završeni stupanj obrazovanja	.09	.04	.03	-.01
Procjena životnog standarda	.05	.03	.04	.03
Practiciranje vjere		-.15	.06	.02
Važnost vjere		-.14	-.07	-.07
Političko opredjeljenje			-.26**	-.05
Negativan stav prema izbjeglicama				-.57**
Ukupni model				
R ²	0.094	0.157	0.201	0.459
F	3.327**	4.234**	4.980**	14.779**
ΔR^2	0.094	0.063	0.044	0.257
ΔF	3.327**	5.986**	8.759**	74.613**

Napomena: β = standardizirani regresijski koeficijent; R² = koeficijent determinacije; F = F-omjer; ΔR^2 = promjena vrijednosti koeficijenta determinacije; ΔF = promjena vrijednosti F-omjera; ** p<0,01; * p<0,05

Rezultati hijerarhijske analize (*Tablica 4*) provedene s ciljem utvrđivanja doprinosa sociodemografskih varijabli, vjere, političkog opredjeljenja i stavova objašnjavanju prihvaćajućih oblika akulturacije upućuju na potencijalni medijacijski efekt negativnih stavova prema izbjeglicama u odnosu političkog opredjeljenja i prihvaćajuće ih oblika akulturacije.

Političko opredjeljenje, koje je u trećem koraku značajan prediktor, postaje neznačajno u četvrtom koraku, nakon uključivanja rezultata na skali negativnih stavova prema izbjeglicama. Potencijalni medijacijski efekt (*Slika 3*) provjeren je medijacijskom analizom prema Baronu i Kennyju (1986). Ova analiza pokazala je kako je rezultat na skali negativnih stavova potpuni medijator u odnosu političkog opredjeljenja i prihvaćajućih oblika akulturacije. Značajnost je testirana Sobel testom (Sobel, 1982). Rezultati su pokazali da je riječ o statistički značajnom medijacijskom efektu ($z=-5.07$; $p<.01$).

Slika 3. Grafički prikaz medijacijske uloge negativnih stavova prema izbjeglicama u odnosu između političkog opredjeljenja i prihvaćajućih oblika akulturacije.

Sljedeća regresijska analiza (*Tablica 5*) provedena je s ciljem utvrđivanja doprinosa sociodemografskih karakteristika, prakticiranja i važnosti vjere, političkog opredjeljenja i stavova prema izbjeglicama objašnjenju odbijajućih oblika akulturacije. Varijable su uvedene sukcesivno u 4 koraka. U prvom koraku uvedene su sociodemografske varijable kao kontrolne varijable. Jedini značajan prediktor u ovom koraku je najviši završeni stupanj obrazovanja ($\beta=-.18$; $p<.05$).

Prvi korak objasnio je ukupno 6.5 % varijance kriterija, ali se nije pokazao statistički značajan. Najviši završeni stupanj obrazovanja ($\beta=-.08$; $p>.05$) prestaje biti statistički značajan u drugom koraku. Varijable prakticiranje vjere ($\beta=-.18$; $p>.05$) i važnosti vjere ($\beta=.03$; $p>.05$), uvedene u ovom koraku, također nisu statistički značajni prediktori odbijajućih oblika akulturacije. Ovaj korak je, međutim, objasnio dodatnih 3.8 % varijance kriterija i statistički je značajan.

Varijabla političkog opredjeljenja ($\beta=.21$; $p<.05$), uvedena u trećem koraku, značajan je prediktor. Treći korak objašnjava dodatnih 2.8% varijance i značajno doprinosi objašnjenju kriterija. U zadnjem koraku uvedena je varijabla negativnih stavova prema izbjeglicama ($\beta=.56$; $p<.01$) koja je statistički značajan prediktor. Time je objašnjeno dodatnih 25 % varijance kriterija. Cijelim modelom objašnjeno je ukupno 38.1 % varijance odbijajućih oblika akulturacije.

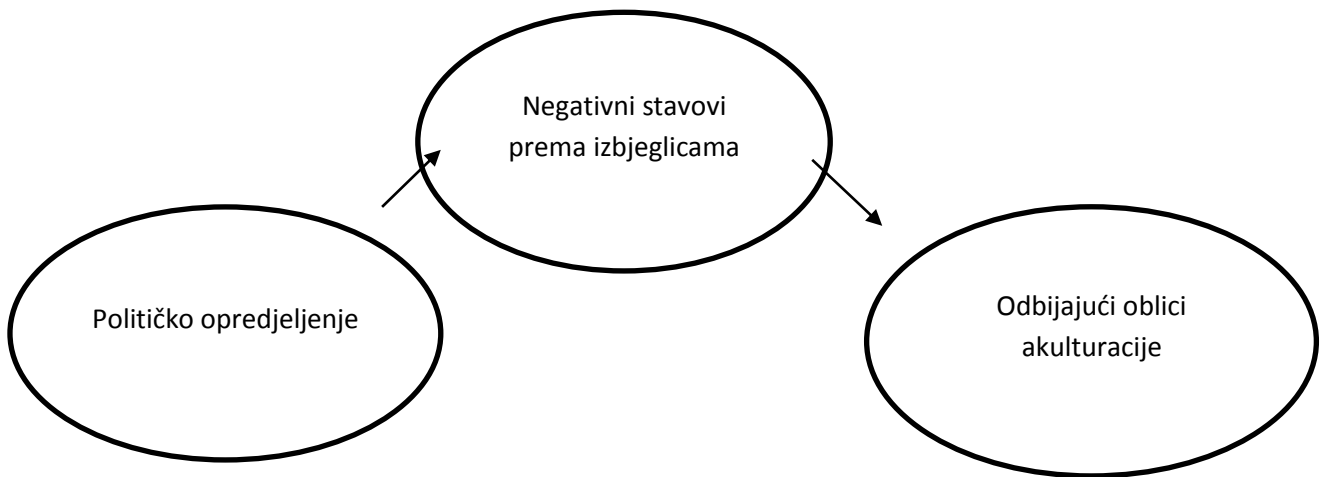
Tablica 5.
Rezultati hijerarhijske regresijske analize za predviđanje odbijajuće akulturacijske orijentacije
(N=262)

Prediktori	1. korak	2. korak	3. korak	4. korak
	β	β	β	β
Dob	.12	.09	.09	.03
Spol	-.03	-.02	-.03	-.06
Veličina mjesta stanovanja do punoljetnosti	.05	.04	.04	.08
Najviši završeni stupanj obrazovanja	-.18*	-.14	-.14	-.09
Procjena životnog standarda	-.09	-.08	-.10	-.08
Practiciranje vjere		-.18	-.11	-.07
Važnost vjere		.03	-.03	-.03
Političko opredjeljenje			.21*	.00
Negativan stav prema izbjeglicama				.56**
Ukupni model				
R ²	0.065	0.103	0.131	0.381
F	2.226	2.607*	2.977**	10.734**
ΔR^2	0.065	0.038	0.028	0.250
ΔF	2.226	3.394*	5.099*	63.387**

Napomena: β = standardizirani regresijski koeficijent; R² = koeficijent determinacije; F = F-omjer; ΔR^2 = promjena vrijednosti koeficijenta determinacije; ΔF = promjena vrijednosti F-omjera; ** $p<.01$; * $p<.05$

Rezultati hijerarhijske analize (*Tablica 5*) provedene s ciljem utvrđivanja doprinosa sociodemografskih varijabli, vjere, političkog opredjeljenja i stavova objašnjavanju odbijajućih oblika akulturacije upućuju na potencijalni medijacijski efekt negativnih stavova prema izbjeglicama u odnosu političkog opredjeljenja i odbijajućih oblika akulturacije. Političko opredjeljenje, koje je u trećem koraku značajan prediktor, postaje neznačajno u četvrtom koraku provedene hijerarhijske regresijske analize, nakon uključivanja rezultata na skali negativnih stavova prema izbjeglicama.

S ciljem provjeravanja značajnosti potencijalnog medijacijskog efekta (*Slika 4*) provedena je medijacijska analiza prema Baronu i Kennyju (1986). Ova analiza pokazala je kako je rezultat na skali negativnih stavova potpuni medijator u odnosu političkog opredjeljenja i odbijajućih oblika akulturacije. Značajnost je testirana Sobel testom (Sobel, 1982). Rezultati su pokazali da je riječ o statistički značajnom medijacijskom efektu ($z=4.89$; $p<.01$).

Slika 4. Grafički prikaz medijacijske uloge negativnih stavova prema izbjeglicama u odnosu između političkog opredjeljenja i odbijajućih oblika akulturacije.

RASPRAVA

Cilj ovog rada bio je ispitati stavove i razinu socijalne distance punoljetnih građana Zagreba prema izbjeglicama koje u velikom broju pristižu u Europu. Radi percepcije velike razlike u vrijednostima i običajima izbjeglica zanimale su nas i preferencije građana prema različitim oblicima akulturacije.

Rezultati pokazuju kako građani Zagreba imaju u prosjeku umjereno negativan stav prema izbjeglicama. Taj je nalaz u skladu s teorijom koja govori da su ljudi u prosjeku manje hostilni prema izbjeglicama nego prema imigrantima (O'Rourke i Sinnott, 2006). Umjereno negativan stav može se objasniti i percepcijom razloga migriranja izbjeglica, kao nedobrovoljnog (Verkuyten, 2005). Dvije trećine ispitanika (67%) u našem istraživanju slagalo se sa česticom „Izbjeglice imaju valjane razloga za napuštanje svoje države“, što bi moglo objasniti umjereno negativne stavove prema izbjeglicama.

Prakticiranje vjere i političko opredjeljenje sudionika jedine su varijable koje imaju značajan doprinos objašnjavanju negativnih stavova prema izbjeglicama. Osobe koje se definiraju kao praktični vjernici i oni koji su desno politički orijentirani pokazuju izraženije negativne stavove prema izbjeglicama. Ovi su podaci u skladu s dosadašnjim nalazima iz literature (Župarić-Iljić i Gregurović, 2012). Medijacijska analiza pokazala je da doprinos prakticiranja vjere (prisustvovanje bogoslužju i život u skladu s religijskim uvjerenjima) djeluje na stavove preko političkog opredjeljenja. Ovo je u skladu s ranijim nalazima o povezanosti religioznosti i konzervatizma (desnog političkog opredjeljenja) (Bagley i Boshier, 1972; prema Wilson i Bagley, 1973). Konzervatizam je također povezan sa sklonosti predrasudama, netolerancijom različitosti i težnjom za stabilnošću i održavanjem trenutnog političkog poretka (Stenner, 2005; prema Graham, 2009).

Izraženost socijalne distance punoljetnih građana Zagreba prema izbjeglicama iz aktualnog migracijskog vala bila je jedno od središnjih pitanja ovog istraživanja. Analizom rezultata na Skali socijalne distance utvrđeno je kako sudionici izražavaju nizak stupanj socijalne distance i u prosjeku su spremni prihvatiti izbjeglicu kao prijatelja. Najveće odstupanje zabilježeno je na čestici koja označava prihvaćanje izbjeglice kao državljanina RH (20% sudionika izrazilo je neprihvaćanje), a zatim i na čestici kojom se ispituje spremnost na dopuštanje ulaska u državu izbjeglicama (10% ispitanika uopće ne bi dopustilo ulazak u RH). U objašnjavanju ovakvih rezultata kao prvi odgovor nameću se Teorija samokategorizacije

(Turner i sur., 1987) i Teorija socijalnog identiteta (Tajfel, 2010), kao i Teorija međugrupnih emocija (Mackie, Maitner i Smith, 2009). Pozivajući se na postavke navedenih teorija, provedena su različita istraživanja (Verkuyten i Hagendoorn, 1998; Yzerbyt, Dumont, Wigboldus, i Gordijn 2003; Ray, Mackie, Rydell i Smith, 2008) predrasuda koja obuhvaćaju koncepte prediktora predrasuda, samokategorizacije i emocija u predrasudnom doživljavanju i ponašanju.

Verkuyten i Hagendoorn (1998) utvrdili su da, iako se izraženost predrasuda ne razlikuje ovisno o razini samokategorizacije, individualni faktori u većoj mjeri utječu na procjene članova vanjske grupe kada je aktiviran osobni identitet, dok reprezentacija tipičnih osobina članova unutarnje grupe prevladava kada je aktiviran socijalni (nacionalni) identitet. Primjerice, socijalna distanca Nizozemaca prema Turcima kao manjinskoj skupini u Nizozemskoj bila je manja što su sudionici više percipirali Nizozemce kao tolerantne, prijemčive i kao zajednicu koja podržava rodnu jednakost (Verkuyten i Hagendoorn, 1998).

U svom istraživanju Ray, Mackie, Rydell i Smith (2008), pokazali su kako su promjene u emocionalnim reakcijama prema Muslimanima i policiji uvjetovane situacijski induciranim razinama samokategorizacije (Amerikanac ili student) procjenjivača. Reakcije prema Muslimanima bile su pozitivnije kada su se procjenjivači samokategorizirali kao studenti u odnosu na situaciju kada se aktivirao nacionalni identitet (Amerikanac), a zahvaljujući percepciji Muslimana kao grupe koja je u izravnom sukobu s Amerikancima, koja je nepovoljnija od percipirane prirode odnosa Muslimana i studenata. Autori zaključuju kako neovisno o definiciji emocija kao komponente ili ključnog prediktora predrasuda, pristup usmjeren na samokategorizaciju u procesu mijenjanja i borbe protiv predrasuda nedvojbeno je koristan jer naglašava ulogu razine aktiviranog identiteta kod procjenjivača umjesto rekategorizacije ili dekategorizacije članova vanjske grupe. To može biti od iznimne važnosti kada su međugrupne razlike jako izražene, pa je efikasnije usmjeriti pažnju na promjenu salijentnosti različitih razina identiteta samih pripadnika većinskog stanovništva.

Ovakvi nalazi mogu poslužiti u objašnjenju varijabiliteta odgovora na Skali socijalne distance kao mjeri predrasuda kod sudionika ovog istraživanja. Kada su izražavali spremnost na bliskije odnose, kod sudionika se najvjerojatnije aktivirao osobni identitet, koji omogućuje specifičnu razinu usporedbe s izbjeglicama na temelju koje donose odluku (više će percipirati izbjeglicu kao pojedinca, uzeti u obzir individualne osobine i nepovoljne životne uvjete i suosjećati).

S druge strane, kada su izražavali spremnost na prihvaćanje izbjeglice kao državljanina RH, opravdano je za pretpostaviti kako se aktivirao socijalni, odnosno nacionalni identitet. U tom slučaju percepcija je pod utjecajem grupnih faktora (Verkuyten i Hagendoorn, 1998; Ray, Mackie, Rydell i Smith, 2008), zbog čega su sudionici manje skloni prihvatiti izbjeglicu kao državljanina RH ili mu dopustiti ulazak u državu. Ranija istraživanja socijalne distance prema manjinskim skupinama u RH (Čorkalo-Biruški i Kamenov, 2003; Šiber, 1997) objašnjavaju malu spremnost na prihvaćanje pripadnika manjine kao člana obitelji etničkom netolerancijom koja je u određenoj mjeri zastupljena u hrvatskom društvu, osobito u postkonfliktnom razdoblju. To je, uz pogrešnu interpretaciju čestice kao metodološko ograničenje, moguće objašnjenje u odgovoru na pitanje zašto je samo 48.2% sudionika našeg istraživanja spremno na odnos s izbjeglicom kao članom obitelji.

Hijerarhijskom regresijskom analizom ustanovljeno je da su značajni prediktori socijalne distance političko opredjeljenje i negativni stavovi prema imigrantima, tako da je socijalna distanca izraženija kod sudionika desnog političkog svjetonazora i negativnijih stavova prema izbjeglicama. S obzirom da političko opredjeljenje prestaje biti značajan prediktor kada se u regresijski model uvede rezultat na Skali negativnih stavova, može se zaključiti kako su stavovi potpuni medijator povezanosti političkog opredjeljenja i socijalne distance. To znači da ljudi pod utjecajem određenog političkog opredjeljenja formiraju specifičan sklop stavova koji se manifestira različitom razinom izraženosti socijalne distance prema različitim vanjskim grupama. Drugim riječima, razlike u rezultatima na Skali socijalne distance nastaju posredstvom negativnih stavova koji su odraz konzervativnog sklopa uvjerenja inherentnog političkoj ideologiji koju podržavaju (Župarić-Iljić i Gregurović, 2012). Ovi rezultati idu u prilog dosadašnjim nalazima koji sugeriraju da je desno političko opredjeljenje povezano s negativnijim stavovima prema imigrantima, a posljedično i većim stupnjem izraženosti socijalne distance prema manjinskim grupama, koje se kod ljudi s konzervativnijim svjetonazorom doživljavaju kao prijetnja stabilnosti i sigurnosti unutarnje grupe (Adorno, Frenkel-Brunswik, Levinson i Sanford, 1950; Allport i Ross, 1967; Graham, 2009; Župarić-Iljić i Gregurović, 2012)

Posljednji problem na koji smo željeli odgovoriti ovim istraživanjem je prihvaćenost različitih oblika akulturacije u društvu. Krenuli smo od teorijskih postavki Interaktivnog modela akulturacije (Bourhis i sur., 1997) koji povezuje oblike akulturacije prihvaćene od strane većinskog i manjinskog stanovništva s interpersonalnim i međugrupnim posljedicama koje su rezultat njihovog međudjelovanja.

Kako u trenutku provođenja našeg istraživanja još uvijek nije došlo do useljavanja većeg broja izbjeglica u Hrvatsku, oblici akulturacije ispitani su samo kod većinskog stanovništva kojima je rečeno da zamisle hipotetsku situaciju useljavanja izbjeglica u državu, kao imigranata.

Političko opredjeljenje pokazalo se značajnim prediktorom i prihvaćajućih i odbijajućih oblika akulturacije pri čemu je lijeva politička orijentacija povezana s višim prihvaćanjem prihvaćajućih oblika akulturacije, a više desna politička orijentacija povezana s izraženijim prihvaćanjem odbijajućih oblika akulturacije. Ovi nalazi u skladu su s prijašnjim nalazima dobivenim u okviru Interaktivnog modela akulturacije. Nalazi potvrđeni u različitim kulturama pokazuju da se osobe sklone prihvaćajućim oblicima akulturacije češće identificiraju s lijevo orijentiranim političkim strankama, dok se osobe sklone odbijajućim oblicima akulturacije vjerojatnije identificiraju s desno orijentiranim političkim strankama. (Bourhis i Montreuil, 2013). Rezultati provedene medijacijske analize u našem istraživanju pokazali su da političko opredjeljenje sudionika djeluje na podržavanje različitih oblika akulturacije preko djelovanja na njihove stavove prema izbjeglicama. Kako je ranije navedeno, konzervativniji, desno orijentirani pojedinci skloniji su negativnim stavovima prema kulturalno različitim (Stenner, 2005; prema Graham, 2009). Nadalje, u našem istraživanju, negativni stavovi prema izbjeglicama pokazali su se značajnim u objašnjavanju izraženosti prihvaćajućih, ali i odbijajućih oblika akulturacije. Viša izraženost negativnih stavova prema izbjeglicama povezana je s većim podržavanjem odbijajućih oblika akulturacije te manjim podržavanjem prihvaćajućih oblika akulturacije. Osobe koje imaju izraženiju podršku odbijajućim oblicima akulturacije u prijašnjim istraživanjima češće su osjećale prijetnju od strane imigranata dok su osobe sklone prihvaćajućim oblicima akultuaracije češće izvještavale kako se osjećaju ugodno u društvu imigranata (Bourhis i Montreuil, 2013). Prema Čaćić, Kumpes, Gregurović i Kumpes (2012) neki hrvatski građani, posebice stariji od 70 godina, doživljavaju strane radnike kao socioekonomsku prijetnju. Kada je dio većinskog stanovništva ekonomski ugrožen od strane manjine, predrasude su u porastu među cijelom većinskom grupom (Quillian, 1995). Kako je ekonomska situacija u hrvatskom društvu nestabilna, a nezaposlenost je u porastu moguće je da dolazi do percepcije ekonomske prijetnje do strane izbjeglica. S obzirom da se NATIS temelji na Integriranoj teoriji prijetnje moguće je da je na izraženost negativnih stavova, u našem istraživanju, djelovao doživljaj realne prijetnje od strane izbjeglica.

Također, Zagefka, Brown, Broquard i Leventoglu Martin (2007) pokazali su da percepcija izraženijeg ekonomskog natjecanja indirektno djeluje na preferencije akulturacije putem negativnijih stavova prema izbjeglicama. U njihovom radu izraženiji doživljaj ekonomskog natjecanja bio je povezan s manjom sklonosti integraciji koja predstavlja jedan od prihvaćajućih oblika akulturacije.

Zašto su oblici akulturacije podržani od strane većinskog stanovništva važni? Rezultati prijašnjih istraživanja u sklopu Interaktivnog modela akulturacije pokazuju interakciju različitih oblika akulturacije prihvaćenih od strane većinskog i manjinskog stanovništva s pozitivnim ili negativnim ishodima (Bourhis i sur., 1997). Ovisno o međuodnosu oblika akulturacije ishodi mogu varirati od slaganja, preko problematičnog odnosa do konflikta. Dok su kod prihvaćajućih oblika akulturacije (integracije i individualizma) mogući pozitivni ishodi i mirna akulturacija, u slučaju da su prihvaćeni i od većinskog i manjinskog stanovništva, kod odbijajućih oblika akulturacije prihvaćenih od većinskog stanovništva uvijek dolazi do problematičnih ili konfliktnih ishoda. Od odbijajućih oblika akulturacije jedino asimilacionizam može rezultirati slaganjem u društvu, ako je prihvaćen i od većinskog i manjinskog stanovništva. Kako je podržavanje oblika akulturacije kod manjinskog stanovništva pod utjecajem oblika akulturacije većine (Bourhis i Montreuil, 2013), prihvaćajući oblici akulturacije većinskog stanovništva imaju mogućnost doprinosa pozitivnijim društvenim ishodima.

Za svaki od tri istraživana kriterija - negativne stavove, socijalnu distancu i preferirane oblike akulturacije, očekivale smo sukladno nalazima prethodno navedenih teorija i istraživanja, izraženiju povezanost sa sociodemografskim varijablama kao što su dob, spol, socioekonomski status, stupanj obrazovanja i veličina mjesta stanovanja. Unatoč tomu, dobivene korelacije su male i navedene varijable ne predviđaju nijedan od triju kriterija. Drugim riječima, rezultati ovog istraživanja sugeriraju da u trenutnom hrvatskom kontekstu sociodemografske karakteristike građana nisu presudne u formiranju i objašnjavanju predrasudnih stavova i ponašanja, već se kao ključne varijable nameću vjera i političko opredjeljenje. Uzevši u obzir da u pri susretu s kulturom koja u velikoj mjeri odstupa od hrvatske, tradicionalne vrijednosti koje proizlaze iz dominantne konzervativne političke ideologije i katoličkih vjerskih nauka postaju salijentne, nije iznenađujuće da su se upravo one pokazali ključnima u objašnjavanju procesa povezanih s predrasudama.

Ograničenja i praktične implikacije istraživanja

Istraživanje koje smo provele ima nekoliko metodoloških ograničenja. Prvo se odnosi na karakteristike uzorka sudionika. Iako je uzorak kvotni, čime odgovara populaciji Zagreba (Državni zavod za statistiku, 2016), rezultati bi bili statistički pouzdaniji i omogućavali bi valjaniju generalizaciju na populaciju RH kada bi bio veći i proširen na ostale regije u državi. S obzirom da je riječ o društveno osjetljivoj temi, zbog prirode anketnog istraživanja, unatoč osiguranoj anonimnosti postoji mogućnost da su sudionici davali socijalno poželjne odgovore. Također, ne možemo sa sigurnošću reći da se osobe koje su pristale na sudjelovanje u istraživanju ne razlikuju od onih koji općenito nisu skloni sudjelovati u anketnim istraživanjima. Slijede ograničenja povezana s korištenim mjernim instrumentima. Naime, sve primijenjene skale su prevedene i prilagođene potrebama ovog istraživanja, što je kod sudionika moglo rezultirati nerazumijevanjem i pogrešnom interpretacijom pojedinih čestica. Jedan od primjera koji se istaknuo anketarkama je čestica iz Skale socijalne distance koja se odnosi na prihvaćanje izbjeglice kao člana obitelji. Nju su sudionici često tumačili kao da podrazumijeva zbrinjavanje izbjeglice u svom kućanstvu umjesto prihvaćanja izbjeglice kao bračnog partnera ili svojte. Skalu akulturacije većinskog stanovništva (HCAS) bilo bi poželjno proširiti većim brojem domena u kojima ispituje preferirane oblike akulturacije. S obzirom na vremenska i financijska ograničenja u provođenju ovog istraživanja, predlažemo da se u daljnjim istraživanjima akulturacije obuhvati više domena, a u područje stavova i predrasuda uključe i mjere realne i simboličke prijetnje. Na kraju valja naglasiti i kako nacrt našeg istraživanja ne omogućuje kauzalno zaključivanje o međusobnoj povezanosti varijabli, što je svojevrsno ograničenje pri interpretaciji rezultata.

Unatoč navedenim ograničenjima, istraživanje ima i nekoliko prednosti u odnosu na druge studije u ovom području. Ovo je istraživanje jedno od rijetkih provedenih osobnim pristupom (individualnim anketiranjem), i na nestudentskom uzorku, što omogućuje interpretaciju i primjenu nalaza u širem kontekstu. Zbog navedenih ograničenja možemo reći da je ovo istraživanje preliminarne prirode i predstavlja polazište i izvor korisnih podataka za nova istraživanja u području. Prilagođena Skala negativnih stavova prema imigrantima pokazala se pouzdanom mjerom stavova prema izbjeglicama te može biti korisna u daljnjem praćenju utjecaja društvenih promjena na stavove prema izbjeglicama. Također mogla bi se koristiti u evaluaciji intervencija koje imaju za cilj smanjenje predrasuda. Još jedan doprinos ovog istraživanja je identifikacija grupa ljudi na koje bi se te intervencije trebale usmjeriti.

U narednim istraživanjima bilo bi korisno ispitati koje oblike akulturacije preferiraju budući imigranti, ali i utjecaj političkih i društvenih promjena na oblike akulturacije preferirane od strane većinskog stanovništva. Kako imigracijske i integracijske politike u državi mogu utjecati na oblike akulturacije većinskog stanovništva, kao i imigranata (Bourhis i Montreuil, 2013) važno je naglasiti mogući doprinos politike u postizanju što skladnijih odnosa pri dodiru različitih kultura. Iako je političko opredjeljenje povezano s različitim podržavanjem prihvaćajućih i odbijajućih oblika akulturacije, važno je osvijestiti da stabilnosti u društvu (koja je jedna od vrijednosti koju cijene konzervativniji pojedinci) može doprinijeti i pažljivo, dugoročno planiranje imigracijskih i integracijskih politika države.

ZAKLJUČAK

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati stavove i razinu socijalne distance punoljetnih građana Zagreba prema izbjeglicama koje u sklopu trenutnog migracijskog vala s Bliskog istoka dolaze u Europu. Drugi cilj bio je utvrditi preferencije građana prema različitim oblicima akulturacije izbjeglica, kao potencijalnih imigranata, u hrvatsko društvo. Utvrđeno je da punoljetni Zagrepčani imaju umjereno negativne stavove prema izbjeglicama te bi, u prosjeku, pristali na prijateljski odnos s izbjeglicom. Dakle, postoji nizak stupanj izraženosti socijalne distance prema izbjeglicama pri čemu je taj stupanj povezan s političkim opredjeljenjem i stavovima. Političko opredjeljenje sudionika djeluje na socijalnu distancu putem izraženosti negativnih stavova. Kao značajni prediktori negativnih stavova dobivene su varijable prakticiranja vjere i političkog opredjeljenja. Pokazalo se kako prakticiranje vjere djeluje na negativne stavove prema izbjeglicama putem povezanosti s političkim opredjeljenjem sudionika. Osobe koje prakticiraju vjeru češće su desne političke orijentacije i imaju negativnije stavove prema izbjeglicama. Nadalje, političko opredjeljenje putem utjecaja na negativne stavove građana prema izbjeglicama predviđa preferiranje prihvaćajućih ili odbacivajućih oblika akulturacije. Lijevo orijentirani pojedinci češće imaju manje izražene negativne stavove prema izbjeglicama te u skladu s time češće podržavaju prihvaćajuće oblike orijentacije. S druge strane desnije orijentirani sudionici češće imaju negativnije stavove te podržavaju odbijajuće oblike orijentacije. Ovi nalazi upućuju na značajnost konzervatizma u objašnjavanju stavova i preferiranih oblika akulturacije prema izbjeglicama. Mogući uzrok toga je težnja stabilnosti društva koja je jedan od aspekata konzervatizma.

Dobiveni rezultati omogućuju uvid u za sada nedovoljno istražene spoznaje o stavovima i preferiranim oblicima akulturacije većinskog stanovništva u situaciji uzrokovanoj Izbjegličkom krizom te predstavljaju poticaj za daljnja istraživanja ove problematike. Također, mogu se iskoristiti za osvještavanje postojanja predrasudnih stavova prema izbjeglicama i dati važnu praktičnu implikaciju na koji način je moguće raditi na smanjenju takvih stavova i prevenciji međugrupne napetosti i sukoba.

LITERATURA

- About, F.E., i Amato, M (2001). Developmental and socialization influences on intergroup bias. U: R. Brown i S. Gaertner (Ur.), *Blackwell handbook in social psychology*, (str. 65-85). New York: Blackwell.
- Adorno, T. W., Frenkel-Brunswik, E., Levinson, D. i Sanford, R. (1950). *The Authoritarian Personality*. New York: Harper and Brothers.
- Alibeli, M.A. i Yaghi, A. (2012). Theories of Prejudice and Attitudes toward Muslims in the United States. *International Journal of Humanities and Social Science*, 2 (1), 21-29.
- Allen, C. i Nielsen, J. (2002). Islamophobia in the EU after 11 September 2001. *European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia*. Preuzeto sa <http://www.raxen.eumc.eu.int/1/webmill.php>
- Allison, P.D. (1992). The cultural evolution of beneficent norms. *Social Forces*, 71, 279-301.
- Allport, G. i Ross, J. M. (1967). Personal religious orientation and prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 5, 432-433.
- Anić, Š., Klaić, N. i Domović Ž. (1998) *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Sani-plus.
- Arežina, B. (2015, 16. kolovoza). Izbjeglice na putu do Europe proživljavaju silovanja, mučenja. *Večernji list*. Preuzeto sa: <http://www.vecernji.hr/svijet/anna-crepet-izbjeglice-na-putu-do-europe-prozivaljavaju-silovanja-mucenja-1019541>
- Aronson, E., Wilson, T.D. i Akert, R.M. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb: MATE d.o.o.
- Balen, V. (2015, 22. listopada). Stotinjak brođana prosvjedovalo protiv izbjegličkog kampa. *Večernji list*. Preuzeto sa: <http://www.vecernji.hr/hrvatska/stotinjak-brodana-prosvjedovalo-protiv-izbjeglickog-kampa-1032433>
- BBC News (2015, 9. prosinca). *Paris attacks: What happened on the night*. Preuzeto sa <http://www.bbc.com/news/world-europe-34818994>
- Blaško, D. (2015, 31.kolovoza). Potonuo još jedan brod s izbjeglicama kod Libije, poginulo najmanje 37 osoba. Europska unija saziva hitni sastanak. *Telegram*. Preuzeto sa: <http://www.telegram.hr/politika-kriminal/u-potonucu-jos-jednog-broda-kod-libijske-obale-zivot-izgubilo-najmanje-37-migranata-eu-saziva-hitni-sastanak/>
- Blumer, H. (1958). Race Prejudice as a Sense of Group Position. *Pacific Sociological Review*, 1, 3-7.
- Bogardus, E. S. (1933). A social distance scale. *Sociology and Social Research*, 17, 265–271.

- Bogić, B. (2016, 11.ožujka). Prosvjed na Markovu trgu protiv zatvaranja granica za imigrante. *Radio Sljeme*. Preuzeto sa: <http://radio.hrt.hr/radio-sljeme/clanak/prosvjed-na-markovu-trgu-protiv-zatvaranja-granice-za-migrante/114535>
- Bourhis, R.Y. i Montreuil, A. (2013). Methodological issues related to the Host Community Acculturation Scale (HCAS) and the Immigrant Acculturation Scale (IAS): An update. UQAM Working Paper, Département de Psychologie, Université du Québec à Montréal.
- Bourhis, R.Y., Moise, L.C., Perreault, S. i Senecal, S. (1997). Towards an Interactive Acculturation Model: A Social Psychological Approach. *International Journal of Psychology*, 32 (6), 369-386.
- Bradarić, B. (2015.28.kolovoz).Vukovarci pomažu izbjeglicama iz Sirije. Večernji list. Preuzeto sa: <http://www.vecernji.hr/hrvatska/vukovarci-pomazu-izbjeglicama-iz-sirije-1021649>
- Crandal, C.S., Eshleman, A. i O'Brien, L. (2002). Social norms and the expression and suppression of prejudice: The struggle for internalization. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82 (3), 359-378.
- Cuddy, A.J.C., Fiske S.T. i Glick, P. (2008). Warmth and Competence as Universal Dimensions of Social Perception: The Stereotype Content Model and the BIAS Map. *Advances in Experimental Social Psychology*, 40, 61-149.
- Čačić-Kumpes, J., Gregurović, S. i Kumpes, J. (2012). Migracija, integracija i stavovi prema imigrantima u Hrvatskoj. *Revija za sociologiju*, 42, 305-336.
- Čorkalo-Biruški, D. I Kamenov, Ž. (2003). National identity and social distance: Does in-group loyalty lead to outgroup hostility? *Review of Psychology*, 10 (2), 85-94.
- Devčić, K. (2015, 12.rujna). Humanost na djelu. *Jutarnji list*. Preuzeto sa: <http://www.jutarnji.hr/svatko-moze-pomoci-izbjeglicama--dijelimo-humanitarnu-pomoc-na-terenu--organiziramo-koncert-u-zagrebu-/1415700/>
- Državni zavod za statistiku (2016). *Stanovništvo prema starosti (pojedinačne godine) i spolu po županijama, popis 2011*. Statistička izvješća. Dostupno na :<http://www.dzs.hr/>
- Državni zavod za statistiku (2016). *Stanovništvo prema pohađanju škole i spolu po gradovima/općinama, popis 2011*. Tablični pregled podataka. Dostupno na : <http://www.dzs.hr/>
- Državni zavod za statistiku (2016). *Stanovništvo prema mjestu rođenja i spolu, popis 2011*. Tablični pregled podataka. Dostupno na: <http://www.dzs.hr/>

- Edwards, A. (2015.27.kolovoz) UNHCR viewpoint: 'Refugee' or 'migrant' – Which is right? Preuzeto sa: <http://www.unhcr.org/55df0e556.html>
- Esses, V.M., Medianu, S. i Lawson, A.S. (2013). Uncertainty, Threat, and the Role of the Media in Promoting the Dehumanization of Immigrants and Refugees. *Journal of Social Issues* 69 (3), 518-536.
- Esses, V.M., Veenvliet, S., Hotson G i Mihić, Lj. (2008). Justice, Morality, and the Dehumanization of Refugees. *Social Justice Research*, 21, 4-25.
- Eurostat Press Office (2016, 4. ožujka). Asylum in the EU Member States Record number of over 1.2 million first time asylum seekers registered in 2015 Syrians, Afghans and Iraqis: top citizenships. Preuzeto sa:<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7203832/3-04032016-AP-EN.pdf/790eba01-381c-4163-bcd2-a54959b99ed6>
- Franc, R., Šakić, V. i Kaliterna-Lipovčan, Lj. (2010). Percipirane posljedice doseljavanja i stav prema doseljavanju. *Društvena istraživanja*, 19 (3), 421-440.
- Frlan Gašparovič, I. (2016.20.ožujak). UNICEF upozorava na teške posljedice rata: Svako treće dijete u Siriji ne zna ni za što drugo osim za rat i strah. *Novi List*. Preuzeto sa: <http://www.novolist.hr/Vijesti/Svijet/UNICEF-upozorava-na-teske-posljedice-rata-Svako-trece-dijete-u-Siriji-ne-zna-ni-za-sto-drugo-osim-za-rat-i-strah>
- Gaertner, S.L. i Dovidio, J.F. (1986). The aversive form of racism. U: S.L. Gaertner (Ur.), *Prejudice, Discrimination, and Racism* (str. 61-89). San Diego: Academic Press.
- Gonzalez, K.V., Verkuyten, M., Weesie, J. i Poppe, E. (2008). Prejudice toward Muslims in The Netherlands: Testing integrated threat theory. *British Journal of Social Psychology*, 47, 667-685.
- Graham, J., Haidt, J. i Nosek, B. A. (2009). Liberals and conservatives rely on different sets of moral foundations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96(5), 1029-1046.
- Haslam, N. (2006). Dehumanization: An integrative review. *Personality and Social Psychology Review*, 10, 252–264.
- Hewitt, G. (2016, 11. siječnja). *Cologne attacks' profound impact on Europe*. Preuzeto sa <http://www.bbc.com/news/world-europe-35261988>
- Hina. (2016, 30. ožujka). EK usvojila program od 30 milijuna eura za mlijeko za 350.000 sirijske djece. *Večernji list*. Preuzeto sa: <http://www.vecernji.hr/svijet/ek-usvojila-program-od-30-milijuna-eura-za-mlijeko-sirijskoj-djeci-1072328#>
- Hina. (2015, 29. lipnja). Divljanje izbjeglica u Mađarskoj. *Indeks.hr*. Preuzeto sa: <http://www.index.hr/vijesti/clanak/divljanje-izbjeglica-u-madarskoj-palili-kante-i-bacali-kamenje-policija-ih-smirivala-suzavcem/828027.aspx>

- Hoffmann, D. (2016, 19. veljače). Izvještaj o praćenju govora mržnje, diskriminatornog i stereotipizirajućeg govora u informativnim medijima u prosincu 2015. i siječnju 2016. GONG. Dostupno na http://www.gong.hr/media/uploads/20160219_izvjestaj_o_pracenu.pdf Pristupljeno 27. travnja 2016.
- Jost, J. T. (2006). The end of the end of ideology. *American Psychologist*, 61, 651–670.
- Kamans, E., Otten S. i Gordijn, E.H. (2011). Power and threat in intergroup conflict: How emotional and behavioral responses depend on amount and content of threat. *Group Processes & Intergroup Relations*, 14, 293-310.
- Lee, T.L. i Fiske, S.T. (2006). Not an outgroup, not yet an ingroup: Immigrants in the Stereotype Content Model. *International Journal of Intercultural Relations*, 30, 751-768.
- Leyens, J.P., Demoulin, S., Vaes, J., Gaunt, R. i Paladino, M. P. (2007). Infra-humanization: The wall of group differences. *Social Issues and Policy Review*, 1, 139–172.
- Leyens, J.P. i sur. (2000). The Emotional Side of Prejudice: The Attribution of Secondary Emotions to Ingroups and Outgroups. *Personality and Social Psychology Review*, 4 (2), 186-197.
- Mackie, D. M., Maitner, A. T. i Smith, E. R. (2009). Intergroup emotions theory. U: T. D. Nelson (Ur.), *Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination* (str. 285-307). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Markaki, Y. i Longhi, S. (2013). What determines attitudes to immigration in European countries? An analysis at the regional level. *Migration Studies*, 1 (3), 311-337.
- Mayda, A.M. (2006). Who is against immigration? A cross-country investigation of individual attitudes toward immigrants. *The Review of Economics and Statistics* 88 (3), 510-530.
- Maykovich, M.K. (1975). Correlates of Racial Prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 32 (10), 14-20.
- Müller, T., Hedström, P., Valdez, S. i Wennberg, K.(2014). *Right-wing Populism and Social Distance towards Muslims in Sweden. Results from a Nation-wide Vignette Study*. Neobjavljeni rad. Institute for Analytical Sociology, Linköping.
- Ministarstvo unutarnjih poslova (2016). *Međunarodna zaštita*. Dostupno na: http://www.mup.hr/main.aspx?id=47#zaštita_2
- Ministarstvo Unutarnjih Poslova (2015). *Statistički pokazatelji tražitelja međunarodne zaštite za 2015*. Dostupno na: http://www.mup.hr/UserDocsImages/Publikacije/2016/medjunarodna_zastita_2015.pdf .

- Oppotow, S. (1990). Moral exclusion and injustice: An introduction. *Journal of Social Issues*, 46, 137-182.
- O'Rourke, K.H. i Sinnott, R. (2006). The determinants of individual attitudes towards immigration. *European Journal of Political Economy*, 22, 838-861.
- Pedersen, A. I. i Walker, I. (1997). Prejudice against Australian Aborigines: Old fashioned and modern forms. *European Journal of Social Psychology*, 27, 561-587.
- Pezo Moskaljov, I. (2015, 18. rujna). Hrvati podijeljeni: Jedni ih dočekuju raširenih ruku, drugi ih ne žele ni blizu. *Dnevnik.hr*. Preuzeto sa: <http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/hrvati-podijeljeni-oko-izbjeglica-jedni-im-zele-pomoci-drugi-u-strahu---408980.html>
- Quillian, L. (1995). Prejudice as a Response to Percieved Group Threat: Population Composition and Anti-Immigrant and Racial Prejudice in Europe. *American Sociological Review* 60 (4), 586-611.
- Ray, J.J. (1973). The Concept of Conservatism. U: G.D. Wilson (Ur). *The Psychology of Conservatism*(str. 3-17). London: Academic.
- Ray, J.J. (1973). Conservatism, Authoritarianism and Related Variables: A Review and Empirical Study. U: G.D. Wilson (Ur.),*The Psychology of Conservatism*.(str. 17-38). London: Academic.
- Redfield, R., Linton, R.; Herskovits, M. J. (1936). Memorandum for the Study of Acculturation. *American Anthropologist*, 38(1), 149-152.
- Ray, D.G., Mackie, D.M., Rydell, R.J., i Smith, E.R. (2008). Changing categorization of self can change emotions about outgroups. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44, 1210-1213.
- Schweitzer, R., Perkoulidis, S.A., Krome, S.L. i Ludlow, C.N. (2005). Attitudes towards Refugees: The Dark Side of Prejudice in Australia. *Australian Journal of Psychology*, 57 (3), 170-179.
- Scoichet, C.E. (2016, 29. ožujka). *Brussels attacks: Charges filed, a man freed and suspects on the run*. Preuzeto sa <http://edition.cnn.com/2016/03/28/europe/brussels-investigation/>.
- Sobel, M. E. (1982). Asymptotic intervals for indirect effects in structural equations models. In S. Leinhardt (Ed.), *Sociological methodology* (pp. 290-312). San Francisco: Jossey-Bass.
- Stangor, C., Sullivan, L.A. i Ford, T.E. (1991). Affective and Cognitive Determinants of Prejudice. *Social Cognition*, 9 (4), 359-380.

- Stephan, W.G., Renfro, C.L., Esses, V.M., Stephan C.W. i Martin, T. (2005). The effects of feeling threatened on attitudes toward immigrants. *International Journal of Intercultural Relations*, 29, 1-19.
- Stephan W.G. i Renfro C.L. (2002) The Role of Threat in Intergroup Relations. U: Mackie, D.M. i Smith, E.R. (Ur.). *From Prejudice to Intergroup Emotions*, 191-202, New York: Psychology Press.
- Stephan, W.G. i Stephan, C.W. (2000). An integrated threat theory of prejudice. U: S. Oskamp (Ur.), *Reducing prejudice and discrimination* (str. 23-45). Mahwah, NJ:Lawrence Erlbaum.
- Stephan, W.G, Ybarra, O., Martínez, C.M., Schwarzwald, J. i Tur-Kaspa, M. (1998). Prejudice towards immigrants to Spain and Israel. *Journal of Cross-cultural Psychology*, 29 (4), 59-576.
- Šiber, I. (1997). War and the changes in social distance toward the ethnic minorities in Croatia. *Politička misao*, 34, 3-26.
- Tajfel, H. (2010). *Social identity and intergroup relations*. Cambridge: University Press.
- Triandis, H.C. i Davis, E.E. (1965). Race and belief as determinants of behavioral intentions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 2 (5), 715-725.
- Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D., i Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the social group: a self-categorization theory*. New York: Basil Blackwell.
- Varela, J.G., Gonzales, E., Clark, J.W., Cramer, R.J. i Crosby, J.W. (2013). *Journal of Latina/o Psychology*, 1 (3), 155-170.
- Verkuyten, M. (2005). Ethnic group identification and group evaluation among minority and majority groups: Testing the multicultural hypotheses. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88, 121–138.
- Verkuyten, M. i Hagoendoorn, L. (1998). Prejudice and self-categorization: The Variable Role of Authoritarianism and In-Group stereotypes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24, 99-110.
- Wilson, G.D. i Bagley C. (1973). Religion, Racialism and Conservatism. U: G.D. Wilson (Ur.), *The Psychology of Conservatism*. (str. 117-129). London: Academic.
- Włodarczyk, A., Basabe, N. i Bobowik, M. (2014). The perception of realistic and symbolic threat and its influence on prejudice, ingroup favoritism and prosocial response: The native population in the face of immigration. *Revista De Psicologia Social*, 29 (1), 60-89.

- Yzerbyt, V., Dumont, M., Wigboldus, D. i Gordijn, E. (2003). I feel for us: The impact of categorization and identification on emotions and action tendencies. *British Journal of Social Psychology*, 42, 533–545.
- Zagefka, H., Brown, R., Broquard, M. i Leventoglu Martin, S. (2007). Predictions and consequences of negative attitudes toward immigrants in Belgium and Turkey: the role of acculturation preferences and economic competition. *British Journal of Social Psychology*, 46 (1), 153-169.
- Zdešić, M. (2015). Zatvaranje u potpunosti svih granica za imigrante i iseljavanje iz Hrvatske. *Online peticija*. Dostupno na: http://www.peticija24.com/zatvaranje_u_potpunosti_svih_hrvatskih_granica_za_izbjeglice
- Župarić-Iljić, D. i Gregurović, M. (2012). Stavovi studenata prema tražiteljima azila u Republici Hrvatskoj. *Društvena istraživanja*, 22 (1), 41-62.

PRILOZI

Prilog 1

Tablica 1

Rezultati provedenih testova za usporedbu rezultata dobivenih na Skali negativnih stavova i Skali socijalne distance, sociodemografskih karakteristika, izraženosti i prakticiranja vjere, političkog opredjeljenja i iskustva izbjeglištva prije i nakon zatvaranja granica u RH.

VARIJABLA	N	F	t	χ^2	df	p
Dob (kategorije)	261			0.519	1	>.05
Spol	261			0.099	1	>.05
Veličina mjesta stanovanja	261	0.451			4	>.05
Stupanj obrazovanja	261	0.557			4	>.05
Životni standard	260	1.116			4	>.05
Radni status	261			6.451	4	>.05
Practiciranje vjere	259			0.094	1	>.05
Važnost vjere	259	1.437			4	>.05
Političko opredjeljenje lijevo-desno	173	0.613			4	>.05
Ukupni rezultat NATIS	256		-0.312		254	>.05
Ukupni rezultat socijalna distanca	250		-0.912		248	>.05
Ukupni rezultat faktor prihvaćanja	258		0.359		256	>.05
Ukupni rezultat faktor odbijanja	256		1.287		254	>.05

Prilog 2.

Tablica 2

Broj i postotak ispitanika prema pojedinim demografskim obilježjima, te postotak zastupljenosti pojedine kategorije u gradu Zagrebu.

		N	%	% u Zagrebu
Spol	Žene	140	53,6	53,25
	Muškarci	121	46,4	46,75
Dob	18-49	147	56,3	54,1
	50+	114	43,6	45,9
Veličina mjesta stanovanja do punoljetnosti	selo	20	7,7	
	manje mjesto (do 10 000 stan.)	31	11,9	
	manji grad (do 100 000 stan.)	41	15,7	
	grad (do 500 000 stan.)	32	12,3	
	veliki grad (više od 500 000 stan.)	137	52,5	
Najviši završeni stupanj obrazovanja	osnovna škola	5	1,9	13,6
	srednja škola	113	43,3	52,3
	viša škola/preddiplomski studij	52	19,9	7
	diplomski studij	76	29,1	19,4
	poslijediplomski studij	15	5,7	2

Radni status	zaposlen/a	134	51,3
	nezaposlen/a	26	10
	umirovljenik/ca	59	22,6
	student/ica	37	14,2
	nešto drugo	5	1,9
Životni standard obitelji	znatno ispod prosjeka	6	2,3
	ispod prosjeka	33	12,7
	prosječan	171	65,8
	iznad prosjeka	47	18,1
	znatno iznad prosjeka	3	1,2
Practiciranje vjere	Da	120	46,3
	Ne	139	53,7
Važnost vjere	1 - uopće ne	51	19,7
	2	28	10,8
	3	58	22,4
	4	57	22
	5 - izrazito	65	25,1
Političko opredjeljenje	1 – lijevo	46	26,6
	2	29	16,8
	3 – centar	44	25,4
	4	26	15
	5 – desno	28	16,2

SAŽETAK

Autorice: Sara Carević, Iva Hrestak, Anja Pećnik i Tena Roca

Naslov rada: Tko podržava dolazak izbjeglica u Hrvatsku? Odrednice stavova i socijalne distance prema izbjeglicama te preferirani oblici akulturacije izbjeglica kod građana Zagreba

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati kakvi su stavovi i razina socijalne distance punoljetnih građana Zagreba prema izbjeglicama koje u sklopu nedavnog migracijskog vala pristigle u Europu, te utvrditi koje su varijable odrednice tih stavova i distance. Također, željeli smo ispitati preferencije građana prema različitim oblicima akulturacije izbjeglica u hrvatsko društvo. Istraživanje je provedeno anketnim ispitivanjem na kvotnom uzorku od 262 građana Zagreba, a primijenjene su Skala negativnih stavova prema imigrantima (NATIS), Skala socijalne distance i Skala akulturacije većinskog stanovništva (HCAS). Sudionici u prosjeku iskazuju umjereno negativne stavove prema izbjeglicama, nisku razinu socijalne distance, i u umjerenj mjeri podržavaju integracionizam, individualizam i transformacionizam-integracionizam kao prihvaćajuće, te asimilacionizam, segregacionizam i ekskluzionizam kao odbijajuće oblike akulturacije. Značajnim prediktorima u objašnjavanju rezultata na ovim skalama pokazali su se prakticiranje i važnost vjere te političko opredjeljenje. Također, utvrđeni su medijacijski efekti varijable stavova u povezanosti političkog opredjeljenja i socijalne distance te političkog opredjeljenja u povezanosti varijabli prakticiranja vjere i stavova prema izbjeglicama. Dobiveni nalazi upućuju na važnost konzervativizma i desnog političkog opredjeljenja u objašnjavanju predrasuda prema izbjeglicama. Također, rezultati daju detaljniji uvid u nedovoljno istraženo područje odnosa građana prema izbjeglicama s Bliskog Istoka i smjernice za temeljitija buduća istraživanja ovog područja.

Ključne riječi: izbjeglice, stavovi, socijalna distanca, akulturacija, konzervativizam

SUMMARY

Authors: Sara Carević, Iva Hrestak, Anja Pećnik and Tena Roca

Title: Who supports the arrival of refugees to Croatia? Determinants of attitudes and social distance towards refugees and preferred forms of refugees' acculturation among the citizens of Zagreb

The aim of this study was to examine the attitudes and the level of social distance of adult citizens of Zagreb towards refugees who have arrived in Europe in the recent wave of migration from the Middle East, as well as to identify the determinants of those attitudes and distance. We also wanted to examine which acculturation orientations towards immigrants in Croatian society are most endorsed by citizens. The research included a survey study on a quota sample consisting of 262 citizens of Zagreb. Negative Attitudes towards Immigrants Scale (NATIS), The Host Community Acculturation Scale (HCAS) and Social distance scale were applied. On average, participants expressed a moderate level of negative attitudes and a low degree of social distance towards refugees. They also moderately endorse integrationism, individualism and transformation-integrationism, which form a factor representing welcoming acculturations, as well as assimilationism, segregationism and exclusionism represented by rejecting acculturation orientations factor. Significant predictors for the results on previous scales were practicing and importance of religion, as well as political orientation. Furthermore, two mediation effects were found: negative attitudes explain the correlation between political orientation and social distance, while political orientation explains the correlation between practicing religion and negative attitudes towards refugees. The results also provide an insight into, by now insufficiently researched attitudes of citizens towards refugees from Middle East, as well as guidelines for conducting future researches in this field of study.

Key words: refugees, attitudes, social distance, acculturation, conservatism

ZAHVALE

Veliko hvala mentorici, dr.sc.Ajani Löw Stanić, na ugodnoj suradnji, uloženom trudu i vremenu, te na prijedlozima koji su pridonijeli kvaliteti ovog rada.

Zahvaljujemo i prof.dr.sc. Dinki Čorkalo-Biruški na otvaranju vrata u svijet psihologije predrasuda i diskriminacije. Ovaj rad proizašao je, između ostalog, iz interesa pobuđenog prvim koracima tim svijetom.

Konačno, zahvaljujemo dragim prijateljima Nives Mandić i Mateu Staniću na pomoći u prikupljanju podataka.